

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Ida Therese Tapio

Hva er det samiske og hvem er de? Majoritetens makt til å definere andre

En kvalitativ analyse av ungdommer i Norge sin forståelse av samer og samisk kultur

Masteroppgave i Likestilling og mangfold

Veileder: Berit Gullikstad

Trondheim, mai 2018

Læringsmål

Masterstudiet i Likestilling og mangfold har tre hovedmål:

- Kvalifisere kandidatene til avansert arbeid relatert til kjønns-, likestillings- og mangfoldsproblematikk i næringsliv og offentlig virksomhet, i utredningsarbeid, i administrasjon, politikkutvikling, kunnskapsledelse og forskning
- Kvalifisere kandidatene til å utføre systematiske undersøkelser gjennom kritisk tenking og analyse, og å kunne trekke kvalifiserte konklusjoner
- Gi kandidatene inngående kunnskaper om sentrale teorier, begreper og analysemåter i tverrfaglige kjønnsstudier

Kunnskaper

Masterkandidatene i likestilling og mangfold har

- avansert kunnskap om det tverrfaglige kjønnsforskningsfeltets sentrale teorier, debatter og kontroverser
- spesialisert innsikt i så vel historiske som samtidige endringsprosesser knyttet til likestilling og mangfold i det norske samfunnet, i lys av internasjonale og globale kontekster
- kunnskap på høyt nivå om hvordan kjønn som sosial og symbolsk kategori kan virke sammen med andre sosiale og symbolske kategorier og fenomener

Ferdigheter

Masterkandidatene i likestilling og mangfold kan

- identifisere og arbeide selvstendig med praktiske og teoretiske problemer knyttet til likestilling og mangfold i konkrete samfunnsmessige sammenhenger
- vurdere og benytte relevante metoder og teorier for undersøkelse og analyse av kjønn og eventuelt andre sosiale kategorier i spesifikke empiriske problemstillinger på en selvstendig måte
- analysere og forholde seg kritisk til problemstillinger knyttet til forståelser av kjønn, likestilling og mangfold på ulike samfunnsarenaer og derigjennom se og anvende flere tilnæringsmåter

Generell kompetanse

Masterkandidatene i likestilling og mangfold kan

- gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- og utredningsarbeid i tråd med gjeldende forskningsetiske normer
- anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder i tverrfaglig dialog med andre eksperter
- formidle resultater av eget faglig arbeid muntlig og skriftlig på en selvstendig måte både til eksperter og allmennhet

Forord

Endelig kan jeg si meg ferdig med masteroppgaven etter to lange og tøffe år. Det har vært en kjempe spennende oppgave å skrive, spesielt da den interesserer meg på et personlig nivå. Jeg er veldig stolt over meg selv som endelig har klart å komme i mål og å fullføre dette prosjektet. Det er mange som har bidratt til at jeg har fått til dette og de vil jeg selvfølgelig takke.

Jeg vil takke veilederen min Berit Gullikstad for å ha vært en fantastisk veileder og hjulpet meg utrolig mye på veien hit. Jeg har fått gode tilbakemeldinger som har hjulpet meg og gjort at jeg har lært mye underveis i skrivingen. Hun har støttet meg og trodd på meg, og det har hatt mye å si for motivasjonen min. Takk for den utrolig gode veiledningen gjennom hele prosessen!

Jeg vil gjerne takke mine informanter som har vært helt utrolig flinke, og jeg setter utrolig mye pris på at de har stilt opp på intervju i sine travle hverdager. De har virkelig gitt meg et fantastisk og spennende materiale. Jeg vil gi en spesiell takk til nøkkelinformanten min som har vært helt fantastisk, og hun har hjulpet meg utrolig mye med rekruttering og organisering av intervjuene. Uten henne og hennes hjelp hadde jeg ikke fått det innholdsrike materialet jeg sitter med i dag.

Jeg vil takke min kjære samboer Jo som har holdt ut med meg gjennom denne krevende og tøffe prosessen. Han har støttet meg hele veien og hjulpet meg med å stå ut når motivasjon har vært på sitt laveste. Jeg vil også takke min søster Lene for korrekturlesning og gode innspill til oppgaven. Til slutt vil jeg takke mine medstudenter for all støtten og gode samtaler som har motivert meg når jeg har stått fast. De har vært til stor hjelp, og de har alltid vært der når jeg har lurt på noe. Takk for to fantastiske studieår sammen!

Ida Therese Tapio
Trondheim, mai 2018

Sammendrag

Denne oppgaven handler om hvilke forståelser majoritetsungdom i Norge har om samer og det samiske. Jeg har undersøkt hvilke tolkningsrammer som er fremtredende og dette har jeg gjort gjennom å bruke begrepene identitet, kultur, og likhet og forskjell. Jeg har sett på hvordan de tolker identitet gjennom hvordan de snakker om samisk identitet. Jeg diskuterer hva som skal til for å bli oppfattet som samisk, og ser på hvilke kriterier de trekker frem. I tillegg ser jeg på ekthet og hvordan de snakker om det å være helt, eller «ekte» same. Jeg har sett på hvordan de forstår kultur, og om de tenker kulturen er lik den norske, eller om de er forskjellige. Jeg undersøker også hvordan de forstår likhet og forskjell. Om de tenker samer er lik etnisk norsk, eller om de er noe helt annet. Jeg har sett på om det finnes noen rangering her, at de setter etnisk norske over samene og samisk kultur, eller om de sidestilles. Jeg har brukt Frankenberg (1993) og Gullestad sine teorier på majoritetsforståelser som har hjulpet til å tolke mitt eget materiale.

Analysegrepet jeg har fokusert på er tolkningsrammer etter Gullestad (2002) sin definisjon. Forståelser rundt identitet knyttes i stor grad til opphav, sted og kultur. Disse elementene ser ut til å være dominerende i tankegangen rundt samisk identifikasjon. Identitet som et valg kommer også frem, men ikke i like stor grad. Samisk kultur blir hovedsakelig forstått som en livsform, hvor reindrift blir nærmest entydig for samisk kultur. Kulturen har endret seg mye fra før til nå, og den oppfattes i stor grad som lik den norske i forhold til levemåten. Selv om de omtaler kulturen som lik, oppfattes den samtidig som annerledes. Det er snakk om forskjeller i kulturen som de synes er spennende og setter pris på. De forteller om forskjeller, men er mest opptatt av å få frem likheter mellom samer og etnisk norske. Forskjellene er ikke særlig betydelige, spesielt da samene oppfattes som å ha blitt mer lik i dag. Samene blir forstått som lik, men samtidig forskjellig med sin helt egne identitet og kultur.

Abstract

This thesis is about the Norwegian youth majority and their understanding of Sami people and their culture. I have examined which frames of interpretation are prominent among the majority population. I have done so by utilizing the concepts of identity, culture, equality and difference. I have looked at how they interpret identity through the way they talk about Sami identity. I later discuss what it takes to be perceived as Sami, and then I look at what criteria they bring up. In addition; I look at realness and what they say about being whole, or «truly» Sami. I have looked at how they perceive culture and if they think the culture is equal to the Norwegian culture, or if it is different. Furthermore, I examine how they understand equality and difference. Whether they think Sami people are ethnically Norwegian or perceived as something completely different. I have also looked at whether they see a rating here, if they put ethnically Norwegian people over Sami people and their Sami culture, or if they see it as equal. I have used Frankenberg (1993) and Gullestads (2002) theories on majority understanding, which have helped me interpret my own material.

My concept of analysis is based on Gullestads (2002) frames of interpretation. The understandings of identity are greatly connected to place of origin, location and culture. These elements seem predominantly dominant in the perception of Sami identification. Identity as a choice is also something that comes up, if only in a minor degree. Sami culture is predominantly understood as a lifeform, where husbandry of reindeer is almost unambiguous when talking about Sami culture. The culture has changed a lot from then till now, and today it is perceived to be pretty much assimilated to the Norwegian majority culture with regards to the way of life that Sami people lead. Even though they experience the culture as equal to the majorities with regards to way of life, it is at the same time experienced as something different. The differences in culture is what my informants have proclaimed to be interesting and appreciative of. They talk about differences, but they are mostly occupied with bringing up equalities between the cultures. The differences seem insignificant, especially when the Sami people are perceived as assimilated today. The Sami's are perceived as equal, but at the same time different with their own identity and culture.

Sverige på 1930-tallet. Elle Marja, og flere andre samiske barn blir sendt på internatskole hvor de opplever rasisme og må gjennom flere rasebiologiske undersøkelser. En del av raseforskningen som vises er målinger av hodene deres og fotografering av de naken. Denne behandlingen og diskrimineringen fører til at Elle Marja ønsker å kvitte seg med sin samiske identitet, og kutte alle bånd til sin familie. Hun prøver rett og slett bli så svensk som mulig (Haugan, 2017).

Holdninger til samer før og nå

Opp gjennom tiden har samene blitt oppfattet som en underlegen rase (Fugelsnes, 2016). I en periode var raseforskere opptatt av å måle hodene til samene, og mente at samene var kortskaller, mens andre nordmenn var langskaller (Kvittingen, 2016). Det vil si at «de norske» var sett på som en overlegen rase som var mer utviklet enn den samiske befolkning. Den primitive levestilen til samene ble sett ned på, og de ble oppfattet som mindre intelligente (Kvittingen, 2016). Raseforskningen er ikke det eneste samene har blitt usatt for gjennom tiden. De har også vært ofre for en fornorskingsprosess (Sametinget, 2018). På 1800-tallet opplevde Norge å bli mer selvstendig etter løsrivelsen fra Danmark, og med grunnloven sin i 1814 var det et sterkt ønske om å bygge opp nasjonen igjen. På den tiden fikk ikke samene kjøpe eller eie jord, og på skolene fikk ikke de samiske barna snakke samisk. Fornorskningen samene opplevde kan sees i lys av et ønske om å gjøre Norge «norsk» igjen. Etter 2. verdenskrig begynte raseforskningen og fornorskningen av samene å gå mot slutten. Samene fikk etter hvert rettigheter til å praktisere og bevare kulturen sin, og i 1989 ble Sametinget åpnet i Karasjok for å realisere dette (Sametinget, 2018).

Forskning viser likevel at samer fortsatt opplever diskriminering på bakgrunn av sin etniske identitet (Lian, 2016). Sørsamer som driver med reindrift mener det er en type fornorskning som henger igjen, og det er fornorskning via arealinngrep. De forteller om vindmøller som skal bli bygget opp i områder hvor reinen beiter (Larsson, 2017). Andre saker i media handler om erstatningsfuske og reintyveri. Reindriften og reindriftsamer får et dårlig rykte på seg med mye medieoppslag hvor reindriftsamer blir beskyldt for å ha slaktet reinen sin og fått det til å se ut som angrep fra rovdyr og lignende, for å få erstatning fra staten. En artikkel i Dagens Næringsliv viser en sak fra tingretten i Indre Finnmark hvor to reindriftsamer blir beskyldt for å ha jukset til seg erstatning på 1200 reinsdyr (DN, 2016). Slike mediasaker gir reindriften i Norge et dårlig rykte, og når reindriften får negativ omtale er det stor sannsynlighet for at det påvirker det folk i Norge tenker og mener om samer generelt. Snakker mine informanter om hvordan samene ble oppfattet før, og hva tenker de i så fall om det? Hva tenker ungdommene om endringen fra før til nå? Forstår de forholdet mellom samene og etnisk norske som bedre, eller har det ikke blitt helt bra enda?

Innholdsfortegnelse

Læringsmål	I
Forord	III
Sammendrag	V
Abstract	VII
Kapittel 1 Innledning	11
Bakgrunn for tema	11
Jubileumsår og samisk film som undervisning	13
Holdninger til samer før og nå.....	14
Tidligere forskning.....	15
Presentasjon av problemstilling.....	16
Oppgavens oppbygging.....	16
Kapittel 2 Teori	17
Majoritetsforståelser.....	17
Ulike perspektiver på identitet.....	18
Kulturbegrepet	20
Forskjell på forskjeller	21
Likhet og likhetskapning	22
Kapittel 3 Metode	23
Kvalitativ metode.....	23
Etiske retningslinjer	23
Intervjue barn og ungdom	24
Valg av informanter	25
Rekruttering av informanter	26
Organisering av intervjuer.....	27
Innsamling av materialet	28
Intervjuguide.....	29
Min posisjon som forsker.....	30
Oppsummering.....	30

Kapittel 4 Hvordan forstår ungdommer identitet?	31
Født slik eller kommer derfra?	31
Samisk identitet og kofte	33
«Hvis vi er like er det ganske kjedelig»	35
Er samisk identitet et valg?	36
«Ekte» same	36
Oppsummering	38
Kapittel 5 Hvordan forstår ungdommer kultur?	39
Samisk kultur – mer enn reindrift?	39
Samisk kultur nå vs. før	40
Samisk og norsk kultur – uforenlige?	42
Kulturelt håndverk – hvem kan lage det?	42
Samisk kultur som spennende og annerledes	43
Oppsummering	44
Kapittel 6 Lik «oss», eller forskjellig?	47
Samer som forskjellige	47
Synlig forskjell	47
Samer som forskjellig og underordnet	50
Samer som primitive og dumme	50
Samer som forskjellig, men likeverdige	51
«Får lov å være den de vil»	52
Samer som lik «oss»	53
Fra å være unormal til å bli normal	53
Er det grenser for norskhet?	54
Oppsummering	56
Kapittel 7 Avslutning	57
Oppsummering av hovedfunn	57
Konklusjon	59
Veien videre	60
Litteraturliste	61

Kapittel 1 Innledning

Temaet for masteroppgaven min er majoritetsungdommers syn på og tanker om det samiske. Jeg skal utforske hvilke forståelser de har om samer og det samiske, og jeg vil se på hvilke tolkningsrammer de snakker frem. Jeg skal undersøke hvilke forståelser de har knyttet til samisk identitet og kultur, og hvordan de tenker om samer i forhold til likhet og forskjell. Selv om jeg undersøker ungdommer sitt syn på samer, er det ikke nødvendigvis bare det de snakker om her. Det ungdommene forteller om kan også relateres til deres syn og tanker generelt om identitet, kultur, rettigheter og likeverd, og hvordan de forstår likhet og forskjell. Det omfatter alle disse forskjellige kategoriene, og jeg utforsker dette gjennom et blikk på hva de tenker om det samiske. For et år siden ble det lagt mye vekt på samer og samisk kultur gjennom jubileet i 2017 og på skolen, og det er derfor et relevant tema å forske på.

Bakgrunn for tema

En viktig motivering for å studere dette temaet er personlige opplevelser knyttet til min samiske bakgrunn. Noe jeg har erfart er mye oppmerksomhet rettet mot meg når jeg bruker samekoften min, og jeg føler meg da veldig annerledes fra alle andre. På 17. mai når jeg har på meg samekofta, opplever jeg å få en del oppmerksomhet som jeg både oppfatter som negativ og positiv. Hvis dette hadde vært i mine hjemtrakter i Nord-Norge, hvor det ikke er et like uvanlig syn, ville ingen gitt det en annen tanke. Jeg har også opplevd å bli spurt om jeg er en ekte same, når jeg har hatt på meg kofta. Hva mener de med det? Hva vil det si å være en «ekte» same? Jeg føler det ligger visse forventninger til grunn for å bli oppfattet som helt, eller «ekte» same. Forventninger om å være oppvokst i kulturen, å kunne snakke språket, og muligens også eie rein selv, eller ha familie som driver med reindrift. Det har medført til at jeg er forsiktig med å kalle meg selv «ekte» same, og jeg føler derfor for å forklare min samiske bakgrunn. Jeg tenker det er flere med samisk bakgrunn her i landet som føler det samme, men er dette forståelser majoritetsungdommen har om samer? Snakker de ut i fra termer som «ekte» same?

I en artikkel på NRK sin nettside stilte Marte Lindi (2017) spørsmålet «Når er man samisk nok?». Hun diskuterer problematikken rundt det å være helt samisk, eller muligens «ekte» same. Hun begynner med å fortelle om et Facebook-innlegg av «Rolf Rødvin» der det står hvor lei han er av å kalle seg halvt samisk, eller litt samisk. Det han ønsker med innlegget er å få bort denne måten å snakke på. Han mener det blir feil at folk ikke skal føle seg samisk nok fordi man ikke oppfyller forventningene til andre om hva det vil si å være same. Han fikk mange tilbakemeldinger på innlegget, og noen fortalte om sine egne opplevelser

med dette. Lindi mener flere samer i forbindelse med feiringen av Tråante 2017 stiller seg dette spørsmålet om de er samisk nok. Politisk redaktør Skjalg Fjellheim i Nordlys skriver i en kommentar at han vil ta et oppgjør med måten man snakker om dette på, og han mener det er en rangordning her. Han mener kystsamene får liten oppmerksomhet og han ønsker at de skal få plass i den samiske identiteten. AP-politiker Helga Pedersen mener Fjellheim tar opp noe viktig. Da hun ble valgt som presidentkandidat til Sametinget for Arbeiderpartiet var det flere som stilte seg kritisk til dette fordi hun ikke kunne prate samisk flytende. Med hennes bakgrunn som halvt samisk og halvt norsk skrev hun en kronikk i 2016 hvor hun stilte spørsmålet om hun er samisk (Lindi, 2017). Dette er et tema som berører flere som identifiserer seg som samisk, men som føler at de ikke oppfyller forventningene andre folk har av samer. Kan dette ha en sammenheng med hvordan majoriteten tenker og snakker samer? Hvis dette er tilfelle, hvilke forventninger kommer da til uttrykk gjennom majoritetsungdommers forståelser?

I en artikkel fra Klassekampen belyser Kristine Hovda (2018) et tilsvarende tema. Hun har intervjuet Susanne Hætta, en fotokunstner med samisk bakgrunn. Hætta forteller om skolegangen sin og at hun sluttet på samiskundervisning fordi hun var lei av mobbingen fra de andre i klassen. Det hun ikke visste før hun var voksen, var at de fleste elevene i klassen også var samiske, de hadde bare byttet til norske etternavn. Hættas manglende samiske språkkunnskaper i dag gjør det vanskelig for henne å bli en del av det samiske miljøet. Blant samene selv foregår det diskusjoner om hvem som skal kunne kalle seg same. «Hvem er fotograf Susanne Hætta når hun ikke kan skrive og snakke samisk?», spør Hovda. En annen tematikk Hovda tar opp er feiring av 17. mai. Tantene til Hætta forteller at de ikke feirer disse dagene. De mener det bare er fokus på det norske og norske flagg, når det heller burde være en feiring av både det norske og det samiske. Hva mener majoriteten om dette? Mener majoritetsungdommen at 17. mai er en «norsk» dag, eller mener de at samene og samisk kultur kan inkluderes mer i Norges nasjonaldag?

Debatter rundt rasespørsmålet er også aktuelt i dag, selv om raseteorier ikke er like gjeldende lenger. Faren til Hætta mener man fortsatt snakker om det samiske som en egen rase, selv om dette var teorier som regjerte i begynnelsen av 1900-tallet. Snakker mine informanter om samer som en egen rase? Henger forståelse om samer som primitive og mindre intelligente fortsatt igjen hos majoritetsbefolkningen? Faren til Hætta forteller videre at Sametinget og samiske jurister er mer opptatt av rasespørsmål og kampen om hegemoniet over naturressursene i Nord-Norge og Trøndelagsfylkene. Det er en sak om rettigheter, og ved å si at man tilhører en egen rase skal man ha spesielle rettigheter og tilgang til ting (Hovda, 2018). Hva tenker majoritetsungdommen

om rettigheter? Skal samer ha ekstra rettigheter på grunn av sin status, eller er snakker de om rettigheter knyttet til områder fordi de var der først?

Dette viser til samfunnsrelevante debatter med tanker og meninger fra samer som minoritetsbefolkningen i Norge. Men hva tenker norske majoriteten om dette? Hvilke forståelser har de knyttet til disse temaene? Jeg mener det er viktig å forske på majoritetsbefolkningens tanker og syn på temaer som identitet, rase og rettigheter fordi det er de som sitter med makta til å bestemme hvilke forståelser som skal være gjeldende. Gullestad (2002) forsker på majoritetsbefolkningens syn og tanker på innvandrere, og hun mener majoriteten kan definere ulike tolkningsrammer som blir ansett som selvfølgelige og naturlige. Tolkingsrammer vil si måter man handler, tenker og argumenterer på, og siden jeg forsker på forståelser er tolkningsrammer meget sentralt i oppgaven min. Den måten virkeligheten tolkes på setter rammer for hvilke handlingsmønstre som blir sett på som normative, og flertallet har da makten til å legge premissene for andre menneskers handlingsrom (Gullestad, 2002, s. 43, 46 & 47). Jeg mener derfor det er viktig å studere dette fra majoritetens perspektiv, nettopp fordi de har makten til å definere hva som er den riktige og naturlige måten å leve på, hvordan man burde oppføre seg og hvordan man skal se ut. De sitter med makten til å inkludere og ekskludere andre fra det norske samfunnet. For å komme et steg videre i disse debattene må man først begynne å se på hvilke forståelser majoriteten har, og deretter kan man gjøre noe med utfordringene.

Jubileumsår og samisk film som undervisning

Den 6. februar 2017 var det markering av samenes nasjonaldag, og feiring av at det var 100 år siden samene hadde landsmøte i Trondheim. Dette var første gangen store deler av Sápmi, på tvers av landegrensene, kom sammen som et folk for å diskutere felles utfordringer. Dette ble da senere samenes nasjonaldag som viser hvor stor betydning dette møtet hadde for samefolket (Heie, 2017). Samtidig under jubileumsuken gikk filmen *Sameblod* på kino, som er en dramatisering av en samisk jente sin opplevelse av raseforskningen og fornorskningen samene opplevde på 1900-tallet. Det samiske fikk dermed mye oppmerksomhet i media, og på den måten hadde jeg en særlig god mulighet til å forske på ungdommer i Norge sitt forhold til det samiske. Jeg visste at flere ungdomsklasser hadde mye undervisning knyttet til jubileet, og derfor ville alt av informasjon de fikk derfra ligge klart i minnet deres. Jeg visste fra før av at informantene mine hadde vært på kino med klassen for å se filmen *Sameblod*, og jeg tenkte den kunne være en god måte å få ungdommene i tale om deres tanker rundt det samiske. Filmen handler om en 14 år gammel samisk jente som heter Elle Marja, og den viser hvordan det var for henne og andre samer å vokse opp i

Tidligere forskning

Bård A. Berg (2001) har skrevet en bok om holdninger til samer og han har tatt utgangspunkt i avisene Aftenposten, Nordlys, Finnmarksdagbladet, Altaposten og Finnmarken for perioden 1996-1999. Det som fikk mest positiv omtale generelt i alle avisene han undersøkte var samisk språk og skole, forskning og høyere utdanning, kultur, media og kirke. Reindriften som blir sett på som samenes kulturbærende næring, var det som fikk mest negativ omtale. Spesielt gjelder dette reindriften på Finnmarksvidda. Han mener at det er flere eksempler på at avisene bare viser den ene siden av konflikten, som da ofte er representert av motstandere av reindriften, og den blir sett på som den ene sannheten. Hvis avisene tar partiet til reindriften handler det om saker hvor noen reineiere står mot reindriftsforvaltningen og lignende. Reindriften er stor i Finnmark og blir derfor ofte omtalt i de lokale avisene (Berg, 2001, s. 3).

Hadi Khosravi Lile (2011) har skrevet en avhandling om hvilken kunnskap elever i grunnskolen skal få om samer. Hun har også intervjuet elever og lærere om hva elevene faktisk lærer. Det hun fant var at de fleste lærerne erfarte at de ikke hadde nok kunnskap til å undervise om dette temaet, og elevene selv følte at de ikke hadde fått bra opplæring om dette. De største sprikene hun fant mellom læreplan og hva de faktisk lærte var om fornorskningstiden, og om samene som et eget folk. Flere av de hun intervjuet mente at samer og majoritetsnorske ikke var likeverdige, og at samer ikke hadde en like stor tilhørighet til Norge fordi de ikke var norske. Hun mente den manglende kunnskapen om fornorskningshistorien hadde en del av skylden for disse holdningene. Hun fant også en del holdninger som ikke respekterte samenes rettigheter, både fra lærere og elever. Elevene forstod heller ikke hvorfor man burde ha samisk kultur, og en av elevene mente samene heller burde være som det norske folk.

Mye forskning har vært fokusert på samene selv, og ikke fra majoritetens ståsted. Det har også vært forsket en del på holdninger til samer, og hva man skal lære og faktisk lærer om det på skolen. Berg studerte holdninger, mens Lile forsker på kunnskapen om samer. Jeg går en annen retning hvor jeg er opptatt av forståelser majoriteten har om samer og det samiske. Det har vært lite forskning på forståelser fra et majoritetsperspektiv, og derfor er mitt prosjekt et viktig bidrag til å forstå om og i hvilken grad dagens ungdommer forholder seg til etnisk mangfold.

Presentasjon av problemstilling

I denne oppgaven har jeg valgt å studere hvordan ungdommer i Norge forstår samisk identitet og kultur, og hvordan de tenker om det samiske gjennom å bruke begreper som likhet og forskjellighet. Jeg ønsker å analysere frem ulike tolkningsrammer de har om det samiske gjennom å bruke disse begrepene. Jeg har valgt å studere dette gjennom ungdom som tilhører majoriteten i Norge. Problemstillingen min er derfor følgende: *Hvordan forstår ungdommer i Norge samer og samisk kultur?*

Hva framstår som det som skiller det samiske fra det majoritetsnorske? Jeg har valgt å konsentrere meg om tre temaer hvor det ene handler om identitet. Hvordan forstår ungdommene identitet? Har det med avstamning å gjøre, eller er det noe du kan velge selv? Det andre temaet er knyttet til kultur og kulturbegrepet. Hvordan forstår ungdommene samisk kultur? Er det en livsform, handler det om tradisjoner, eller er det knyttet til kunnskap? Forstår de samisk kultur som lik «den norske», eller er kulturene svært forskjellige? Det tredje temaet omhandler begrepene likhet og forskjell. Er samer lik etnisk norske, eller forstår de samer som noe helt eget med sin egen identitet og kultur? Selv om samer kanskje ikke lenger forstås som en egen og underordnet «rase», er det fortsatt slik at samisk kultur rangeres lavere enn den norske? Eller oppfattes norsk kultur og samisk kultur som likeverdige?

Oppgavens oppbygging

I teorikapittelet skal jeg først ta for meg to teorier rundt majoritetsforståelser. Deretter presentere ulike perspektiver på identitet, og så diskutere det brede kulturbegrepet. Til slutt i kapittelet skal jeg ta med relevante teorier om likhet og forskjellighet. I kapittel 3 skal jeg presentere metoden min hvor jeg fokuserer spesielt på utfordringer med å intervju ungdommer. Samtidig har en av informantene mine hatt ansvaret for rekruttering av nye intervjuobjekter og organiseringen rundt intervjuene, og dette skal jeg diskutere ulemper og fordeler med. I kapittel 4 drøfter jeg hvordan ungdommer i Norge forstår begrepet identitet gjennom deres forståelse av samisk identitet. Forstår de identitet som et fritt valg, eller er det noe fast som du blir født med? Kapittel 5 handler om de ulike forståelsene ungdommer har om samisk kultur. Jeg skal se på hva de trekker frem når de snakker om det samiske. I det siste analysekapittelet, kapittel 6, skal jeg drøfte hvordan ungdommene snakker om likhet og forskjell i forhold til samer og det samiske. Om de tenker samer er lik «de norske», eller forskjellig fra dem. Kapittel 7 består av en oppsummering på hovedfunnene mine, hva konklusjonen min er og veien videre.

Kapittel 2 Teori

I dette kapittelet skal jeg se på ulike teorier om hvordan majoriteten snakker om 'de andre', eller minoriteter. Jeg vil se på hvordan man kan forstå identitet og identitetskapning, og deretter skal jeg ta for meg kulturbegrepet og flere av dets ulike definisjoner. Til slutt skal jeg skrive om ulike måter å forstå forskjeller og likheter på. Jeg begynner med en gjennomgang av majoritetsforståelser hvor jeg vil bruke Ruth Frankenberg (1993) og Marianne Gullestad (2002) sine teorier rundt det.

Majoritetsforståelser

Siden jeg undersøker hvilke forståelser majoritetsungdom har når det gjelder samer og samisk kultur har jeg funnet det nyttig å bruke Ruth Frankenberg (1993) og Marianne Gullestad (2002) sine studier av majoritetsforståelser. I boken *White Women, Race matters. The Social Construction of Whiteness* (1993) har Frankenberg studert hvite kvinner og rasisme i USA, og hun argumenterer for at hudfarge og raseforståelser også former deres liv. Hun beskriver tre strategier, eller måter å forholde seg på, for hvordan hun mener de hvite snakker om rase. Den ene kaller hun fargeblindhet som handler om at de hvite prøver å overse hudfarge. Det er en måte å tenke på der man ikke ser farge, og heller ikke erkjenner at det finnes strukturelle sosiale og økonomiske forskjeller basert i hudfarge. Det å «se» rase blir sett på som å være rasistisk og fordomsfull. Frankenberg mener at fargeblindhet til dels kan sees som en måte å distansere seg fra det hun betegner som «essensialistisk rasisme» eller biologisk fundert rasetenkning (Frankenberg, 1993, s. 142). Den andre strategien handler om å være opptatt av universell likhet og individuelle forskjeller. Den siste går ut på å anerkjenne raseforskjeller, men da som forskjeller forstått i historiske, politiske, sosiale og kulturelle termer, i stedet for essensialistiske (Frankenberg, 1993, s. 149 & 157).

Frankenberg skriver også at hvithet referer til et sett av kulturelle skikker som ofte er umerket og uten navn. I intervjuene hennes der informantene skal beskrive den hvite kulturen, er det meget lite som blir sagt. Hun viser at hvithet er en umerket kulturell kategori, og de hvite blir de udefinerte som definerer andre. Den hvite kategorien er ofte en umerket, eller nøytral kategori, mens andre kulturer blir merket som kulturelle og mer spennende. Flere av informantene hennes snakket om hvithet som det allmenne og normative. Den hvite kulturen blir som et tomt kulturelt sted, altså en ikke-kultur. Hun mener det er flere farlige grunner ved å se på hvit kultur som en ikke-kultur. Det ene er at den hvite kulturen blir sett på som normen og grunnlaget, og alt annet blir bedømt og navngitt. En annen konsekvens er at det hvite definerer et sett av

normative kulturelle skikker, og alt annet blir forventet å passe inn i dette. Andre kulturer må altså tilpasse seg majoritetens normer og skikker (Frankenberg, 1993, s. 198-199, 204). I analysen vil jeg diskutere om informantene mine definerer det samiske som en merket kategori, mens «det norske» blir nøytralt og umerket.

Gullestad er også opptatt av majoritetens syn på 'de andre', eller innvandrere. Boken hennes *Det norske sett med nye øyne* (2002) handler om den norske majoritetselitens holdninger og syn på innvandrere. Hun opptatt av å formidle hvordan majoriteten kan bestemme ulike tolkningsrammer som blir sett på som selvfølgelige og naturlige. Tolkingsrammer innebærer måter man tenker, argumenterer og handler ut i fra. Den måten virkeligheten tolkes på setter rammer for hvilke handlingsmønstre som blir sett på det normative og riktige. I debatten om innvandring ligger det tolkningsrammer i form av verdier, forestillinger og ideer, og disse rammene danner et ustabil hegemoni der det skilles mellom 'oss' og 'dem', og der 'vi' er den norske nasjonen. Hun forklarer hegemoni som at interessene og perspektivene en gruppe mennesker har på verden blir sett på som det allmenngyldige. Utfallet er at flertallet har makten til å legge premissene for andre menneskers handlingsrom ved at de bestemmer hva som er det normale og det naturlige. Tolkingsrammer har sitt utspring fra selvfølgeliggjorte antagelser om verden, altså ting vi tar for gitt fordi vi tenker at det alltid bare har vært slik. Dette gjør at man ser på verden på en bestemt måte, og andre måter å tolke verden på blir utelatt og forkastet (Gullestad, 2002, s. 43, 47, 161). I oppgaven min er jeg spesielt opptatt av tolkningsrammer siden jeg nettopp skriver om forståelser ungdommer i Norge har om samer og det samiske. Tolkingsrammer blir da et sentralt stikkord for analysekapitlene mine siden det er det jeg skal analysere fram.

Ulike perspektiver på identitet

I oppgaven min ønsker jeg også å undersøke hvordan informantene mine forstår samisk identitet. Ungdommene snakker mye om identitet, og i ungdomsårene er identitetsbygging spesielt viktig. Man vil være individuell og unik, og å ha noe særegent som gjør at du skiller deg ut. Samtidig er det også viktig ikke å være for forskjellig eller annerledes, for man ønsker også å føle en tilhørighet til et felleskap. Sørensen m.fl. (2008) drøfter identitetsbegrepet. De skriver at begrepet identitet blir sett på som en fast form, og velger derfor begrepet identifikasjon siden de mener det er noe du gjør, i forskjellige situasjoner og på ulike steder. På den måten handler ikke identitet nødvendigvis bare om hva du er, slik som man ofte tolker det, men noe en kan endre på ut fra tid og sted. En person har mange identiteter og man kan gjøre de gjeldende på forskjellige måter. Før i tiden handlet identitet om hvilket felleskap man var en del av, og

hva funksjonen din var der, og din sosiale tilhørighet var kun koblet til slektskap. Nå handler identitet mer om hva du selv velger, og hvem du selv ønsker å være. Etnisk identifikasjon mener de handler om å føle en tilhørighet til et fellesskap på grunn av en felles kulturell tradisjon. Det kan være man har samme språk, praktiserer samme religion, er i slekt, og/eller at man kommer fra samme sted. Etnisk identifikasjon er i stadig forandring og det er noe du velger selv, men det kan også være grunnlaget for selvidentiteten til en person (Sørensen m.fl., 2008, s. 139-142). Snakker informantene mine om identitet som noe du gjør og som du kan velge selv?

Nils Hammaren og Thomas Johansson (2010) har skrevet en bok om identitet hvor de diskuterer det mangetydige begrepet. To perspektiver de tar for seg er fra essensialismen og konstruksjonismen. I et essensialistisk perspektiv er identitet noe du fødes med. Det er noe du har arvet, biologisk og genetisk, og som vi tar med oss fra begynnelsen og utvikler deretter. Fra dette synet mener de personlighet og identitet kommer fra en indre, fast og stabil «kjerne». Med konstruksjonismen skapes identitet i en kompleks og samfunnsmessig prosess. Her er identitet i forandring, og ikke noe fast og stabilt (Hammaren & Johansson, 2010, s. 11-12). Snakker ungdommene ut i fra et essensialistisk syn hvor identitet handler om avstamning, noe du er født med? Eller tenker de identitet er noe man kan velge selv, inspirert av konstruksjonismen? Slik Sørensen m.fl. definerer som noe man gjør.

Gullestad (2002) skriver også om å være 'trygg på sitt eget', og hun mener identiteten knyttet til opphav kan være en slags trygghet fordi det blir sett på som en selvfølge at du har den. Det er en identitet som du ikke har valgt selv, og det er heller ikke noe du kan forandre. Hun mener 'trygghet' handler om å ha kontroll over livet sitt, som igjen innebærer stabilitet, forutsigbarhet og en viss orden. Å være 'trygg på sitt eget' vil si at man er knyttet til noe som er bestemt fra før og ikke kan tulle med. Gullestad mener denne type trygghet på en måte ikke finnes i det moderne samfunn, fordi man velger i stor grad sin tilhørighet selv i dag. Man har ikke kontroll over hvem man fødes av eller hvor, men det man har en viss kontroll på er i hvor stor grad en ønsker å bruke sine ulike identiteter, og hvilke tradisjoner og elementer i tradisjonene man vil vektlegge. Hvis man er 'trygg i sitt eget' er man i stand til å reflektere kritisk over de tradisjonene man har tatt med seg fra opphav og sted. På den måten har man en viss distanse til sine tradisjoner, i stedet for bare å vise nærhet som vil si at man tar alt til seg helt ukritisk. Gullestad mener man må kunne vise både nærhet og distanse, og distanse er spesielt viktig siden nærhet ofte blir tatt som en selvfølge. Nærhet vil si at man tar til seg alle tradisjoner helt ureflektert, mens ved distanse kan man se på de fra et objektivt ståsted og å ha en kritisk refleksjon rundt dem (Gullestad, 2002, s. 66). Snakker mine informanter om

samisk opphav som en trygghet, og hva mener de i så fall med det? Dette skal jeg se videre på i analysen.

Kulturbegrepet

I oppgaven min vil jeg utforske hvilke forståelser ungdommer har rundt begrepet kultur. Jeg skal undersøke hva de trekker frem når de snakker om det samiske, og hvordan de forstår samisk kultur. Kultur er et vidt begrep med flere definisjoner, og jeg skal derfor se på ulike definisjoner av det.

I boka *Nye kulturstudier* benyttes fire dimensjoner til å vise ulike forståelser av kulturbegrepet; det å være, det å kunne, det å ha og det å gjøre (Sørensen m.fl., 2008, s. 31). Kultur som noe du «er» handler om de vanene, skikkene, manerene og ritualene vi lever gjennom som kulturarv. Det er noe vi har tatt til oss som allerede har eksistert før vår tid, og som vi selv er med på å forme. Å-kunne-dimensjonen er en kognitiv dimensjon som vil si de erfaringene, lærdommene og meningene du har tilegnet deg gjennom livet. Kultur som noe du «har» blir forstått på en måte som det beste en person, gruppe eller samfunn har, som for eksempel kunst, design og arkitektur. Det er nesten alt vi danner oss ved som vi kan vise frem for oss selv og andre, og som vi ofte rangerer i form av en kanon. Den siste dimensjonen, det å-gjøre, handler om å definere kultur som noe som gjøres i relasjoner mellom mennesker og til en omverden, og som gjennom menneskelig praksis utvikler seg. Da ser man på kultur som noe man gjør, og ikke noe man bare primært har. Kultur skapes her i sosiale prosesser, og er derfor i stadig endring. Det er de handlingene hvor mennesker skaper likheter og forskjeller mellom seg selv og andre, og mellom natur og kultur, osv. På den måten skaper man nærhet og distanse, og ekskludering og inkludering (Sørensen m.fl., 2008, s. 29-31, 141). Ut i fra dette kan informantene mine forstå samisk kultur på flere måter. De kan tolke det som noe du «er», noe du «kan», noe du «har», og/eller noe du «gjør». Jeg vil se på hvilke av disse forståelsene ungdommene trekker frem.

Gullestad (2002) skriver også om de ulike betydningene av kultur. En forståelse av kultur er samfunnssektoren som omfatter kunst- og kulturpolitikken. Kultur kan da handle om finkultur og populærkultur, og kunstverker og musikk (dvs. har-dimensjonen). En annen måte å tolke begrepet på er som livsformer og handlingsmønstre (er-dimensjonen). En tredje betydning av begrepet skriver hun er kultur som tolkningsrammer (gjøring). Gullestad prøver å få frem poenget om at kultur kan tolkes på ulike måter i ulike sammenhenger (Gullestad, 2002).

Gullestad (2002, s. 149) hevder også at begrepet kultur har blitt en annen måte å snakke om rase på. Rase var et mer sentralt begrep før, men har i stor grad nå

blitt skiftet ut med begrepet kultur. Det handler ikke lenger like mye om den hierarkiske rangeringen i rasisme, men heller kulturforskjellene mellom ulike grupper. Hun skriver at politikerne ikke mener det er noen kulturer som er bedre enn andre, men de snakker heller om at forskjellene mellom de ulike kulturene er uforenlige. Det vil si at de forskjellige kulturene burde leve separat fra hverandre. Dette kan både omfatte mennesker som blir sett på som synlig forskjellige, og de som ikke blir det. Det sentrale er at kulturen og religionen anses som annerledes og fremmed (Gullestad, 2002 s. 149). Tenker mine informanter den samiske og den norske kulturen er uforenlige? Det spørsmålet vil jeg ta inn i analysen.

Forskjell på forskjeller

Informantene mine snakket en del om forskjeller hvor de beskrev samene som veldig annerledes og spesielle. Noen ganger virket de veldig positive til forskjellene og mente det samiske var spennende og unikt. Andre ganger snakket de om forskjeller som de ikke virket like mottagelige for, som var spesielt knyttet til forskjeller før i tiden. Noe jeg ønsker å utforske er hvilke forskjeller de snakker om. Er det forskjeller som rangerer samene i forhold til majoritetsnordmenn, eller forteller de om forskjeller hvor samene blir forstått som likeverdige? Videre skal jeg se på ulike måter å forstå forskjeller.

Jorun Solheim (1998) mener begrepet forskjell må presiseres fordi det finnes forskjell på forskjeller. Noen forskjeller kan tolkes som gjensidig utelukkende, det vil si at de ikke kan være begge deler. Slike forskjeller mener hun ofte kan knyttes til rangering. Mens andre forskjeller kan være mer åpne. De kan være motsetninger, men vil ikke være vesensforskjellige (Solheim, 1998, s. 25).

Gullestad (2002, s. 83) skriver om en annen måte å forstå forskjeller på. Hun mener at likhet har en særlig positiv verdi i det norske samfunnet, og dermed blir forskjeller tolket som noe negativt. Hvis andre mennesker oppfattes som for ulike, kan det bli et problem. Det å bli sett på som forskjellig kan bli oppfattet som om man mangler noe essensielt. At du mangler noe viktig som de andre har. Hvis forskjellene oppleves som for store, kan dette true fred og harmoni hos partene, og de kan ende opp i å unngå hverandre.

Mens noen forskjeller ikke legges merke til med første øyekast, er andre forskjeller mer synlige. I intervjuene ønsket jeg å finne ut om informantene mine kunne se på en person at vedkommende var samisk. Jeg vil finne ut om de mener det er noen synlige forskjeller hos samene, og i så fall hvilke. Marianne Rugkåsa, Ketil Eide og Signe Ylvisaker (2017) skriver om synlige forskjeller. Noen eksempler på fenomener som kan være synlige er klesdrakt, alkohol og

svinekjøtt, skriver de. Når det er synlige fenomener til stedet, vil man gi det en mening. Da defineres og kategoriseres disse fenomenene (Rugkåsa, Eide & Ylvisaker, 2017, s. 5).

Likhet og likhetskapning

Ikke bare snakker informantene mine om forskjeller, de er også opptatt av å få frem likheter mellom samer og andre nordmenn. Jeg vil se på hvilke likheter de snakker frem og hvordan de forstår likhet. I Norge, og resten av Norden, er det vanlig å ha en likhetstankegang (Gullestad, 2002, s. 82). Likhet er en verdi som gjør at man forholder seg til mennesker på en positiv måte, fordi man oppfatter seg som like. Man tenker at ideen om likeverd lett fører til ideen om likhet, og at folk må føle seg like for å mene at de passer sammen. Likeverd forstått som likhet, er ikke nødvendigvis likhet som man kan se, men en stil som fremhever det som oppfattes som likt. Gullestad kaller det for «forestilt likhet» (Gullestad, 2002, s. 83).

Jorun Solheim (2008) har skrevet en artikkel hvor hun diskuterer likhet og mangfold, og hun mener likhet handler om få frem det vi har til felles, mens mangfold handler mer om å vektlegge det som er forskjellig mellom folk. Det å fremheve det som er likt vil ikke si at man utelukker det som er forskjellig, men viser heller at man kan se visse likheter selv om man opplever at man er svært forskjellig. Selv om man er opptatt av det like, vil ikke dette si at det forskjellige forsvinner, men heller at vi ikke lar det forskjellige være av stor betydning. Solheim mener at det ikke er slik at noe må enten være helt likt eller helt forskjellig. Det kommer an på hvilken synsvinkel vi velger å se det fra. Likhet og forskjellighet handler om kategorisering, og man kan kategorisere likhet og forskjellighet på samme tid. Hun sier at vi fint kan se likheter og forskjeller. Her kan vi altså tenke både-og, og ikke bare enten-eller, som hun mener vi gjør om kjønn, kultur og etnisitet. Enten vektlegges forskjellighet, eller så er det likhet man er mest opptatt av (Solheim, 2008).

I stedet for å spørre «hvilke forskjeller som utgjør en forskjell», spør Ravn, Kristensen og Sørensen (2016) «hvilke likheter skaper en likhet?». De forskjellene som tillegges en betydning i reproduksjonsfeltet håndteres gjennom å skape symmetri og identifikasjon i relasjoner. I stedet for å fjerne forskjellene helt, setter man heller fokuset et annet sted, på nye likheter (Ravn, Kristensen & Sørensen, 2016, s. 231). Kan det være at informantene mine trekker frem likheter og likeverd for å håndtere forskjellene som utgjør en forskjell? Dette skal jeg se nærmere på i analysen.

Kapittel 3 Metode

I denne delen skal jeg presentere og diskutere den metodiske delen av masterprosjektet mitt. Jeg skal skrive om kvalitativt intervju som metode, fordeler og ulemper, og hvorfor jeg har valgt akkurat denne metoden. Jeg skal videre skrive om det forskningsetiske man må forholde seg til i intervju, og særlig når det gjelder barn og unge. Deretter skal jeg beskrive hvem mine unge informanter er, og hvordan rekrutteringen og organisering rundt intervjuene har foregått. Jeg vil gi en kort presentasjon av intervjuguiden min i forhold til hvilke spørsmål jeg har fokusert på og hvorfor, og hvordan innsamling av materiale fra disse intervjuene har gått. Til slutt skal jeg diskutere hvordan min posisjon som forsker kan ha påvirket resultatet.

Kvalitativ metode

Jeg har valgt å gå for en kvalitativ forskningsmetode i oppgaven min, og jeg har benyttet meg av kvalitative intervjuer for å samle inn materiale. Mens kvantitative metoder er brukt til å finne årsakssammenhenger, er kvalitative metoder mer egnet til å se på hvordan folk oppfatter og erfarer verden rundt seg (Hoffman, 2013). Jeg er opptatt av å komme i dybden på ungdommer i Norge sine synspunkter og forståelser av samer og samisk kultur, og da mener jeg intervju er den beste metoden for å utforske dette. Thagaard (2013) skriver at intervjuer skaper en nær kontakt mellom forskeren og intervjuobjektet. Denne nære kontakten kan hjelpe med å få en god forståelse av sosiale fenomener, fordi man sitter med et rikholdig materiale om personer og situasjoner. Dette materiale innebærer ofte informasjon om personers opplevelser, synspunkter og selvforståelse (Thagaard, 2013, s. 11-13). Jeg mener altså at jeg gjennom intervju kan komme mer i dybden på ungdommenes tanker og meninger, som vil hjelpe meg med å få en bedre forståelse.

Etiske retningslinjer

Når det er direkte kontakt mellom forsker og de som studeres er det etiske dilemmaer som dukker opp, og derfor er det visse etiske retningslinjer man skal følge (Thagaard, 2013). Det ene er at man har meldeplikt om forskningsprosjekter som behandler personlige opplysninger. Da skal det søkes om tillatelse fra personvernombudet (NSD) hvor de vurderer prosjektet ditt etter forskningsetiske regler (Thagaard, 2013, s. 24 & 25). Siden jeg hadde planlagt å intervju personer med samisk bakgrunn, måtte prosjektet godkjennes hos personvernombudet.

En annen del av de etiske retningslinjene er informert samtykke (Thagaard, 2013, s. 26.) Informert samtykke innebærer at informantene blir orientert om

prosjektet, gjerne i form av et skriftlig informasjonsbrev og at de gir sitt samtykke til at de har fått denne informasjonen. Siden informantene mine var under 16 år måtte jeg både ha samtykke fra dem og fra deres foreldre/verge (Backe-Hansen & Frønes, 2012).

En siste ting jeg har måtte ta hensyn til er konfidensialitet (Thagaard, 2013, s. 28). Alle personopplysninger er anonymiserte eller utelatt som vil si at jeg ikke nevner skolen de går på eller byen de kommer fra. Jeg har gitt de andre navn og navnene jeg bruker på mine syv informanter er: Elin, Maren, Nina, Nora, Petra, Sissel og Trine.

Intervjue barn og ungdom

Siden jeg skulle intervju ungdom, og ikke voksne personer, måtte jeg tilpasse intervjuene etter det. Når man intervjuer barn er det viktig å ta hensyn til alderen deres (Backe-Hansen & Frønes, 2012, s. 19). Det er forskjell på å intervju små barn og eldre barn, siden eldre barn vil være mer utviklet. Elisabeth Gulløy og Gustav Haraldsen (2012, s. 178) mener ungdommer i 14-16 års alderen vil ha utviklet kognitive og språklige evner fullt ut, sammenlignet med voksne. Derfor trengte jeg ikke å tilpasse spørsmålene like mye med tanke på å gjøre de forståelig, slik jeg måtte gjort hvis jeg intervjuet yngre barn. Utfordringen var heller å stille motiverende spørsmål for å få de ordentlig i tale.

Når man skal formulere spørsmål til en intervjuguide tilpasset barn, er det flere ting som er viktig å reflektere over. Thagaard (2013) skriver at barn vil ha problemer med å svare på generelle holdningsspørsmål. Hun mener det er bedre å stille barn spørsmål om hvordan de oppfatter sin situasjon ved å beskrive spesifikke ting de har gjort (Thagaard, 2013, s. 104). Siden jeg intervjuer eldre barn tenker jeg at de ikke vil ha like store problemer med å svare på holdningsspørsmål. Jeg begynte derfor med å stille spørsmål om ting de har gjort og sett, som en slags oppvarming, og deretter stille mer generelle spørsmål om hva de tenker og mener om ting. Jeg mener dette er en god måte å få de i tale. Da jeg hadde formulert spørsmålene mine i guiden og lagd et førsteutkast, brukte jeg det som et prøveintervju på nøkkelinformanten min for å se hvilke spørsmål som fungerte og hvilke seg skulle ta bort. Som Eide og Winger (2003) skriver, kan det være nødvendig å ha et prøveintervju for å finne ut hvilke spørsmål som passer inn best når man skal intervju barn. Som et førsteutkast hadde jeg med bakgrunnsinformasjon helt i starten av intervjuet hvor jeg stilte spørsmål om dem selv og om hva de driver med i hverdagen. Thagaard (2013, s. 111) mener det kan være en god måte å begynne intervjuet på for å gjøre informantene mer komfortabel i intervjusettingen. Jeg fant ut gjennom prøveintervjuet at det ble en veldig stiv og unaturlig samtale, og ikke en

uformell dialog som jeg hadde sett for meg. Jeg valgte derfor å snakke litt med informantene før vi gikk inn på intervjurommet om hva de hadde gjort på skolen den dagen og hvordan de kjente nøkkelinformanten min. Dette gjorde jeg for heller å bli kjent med de på en mer lett og ledig måte hvor de ikke følte samtalen ble påtatt og derfor ble mer komfortabel med meg.

Jeg stilte informantene mine et veldig åpent spørsmål om hva de vet om samer, og deretter kom jeg med oppfølgingsspørsmål i forhold til hva de svarte på det. I følge Thagaard (2013) er det ikke lurt å stille for generelle spørsmål, men at det av og til passer å gjøre dette for å få informanten til å tenke mer over ting. Da må det i så fall følges opp med spørsmål om konkrete hendelser for å forstå informantens meninger og vurderinger om det, sier Esterberg (som sitert i Thagaard, 2013, s. 104). Det er vanskeligere å forberede seg til slike oppfølgingsspørsmål som jeg planla å bruke, fordi man må ta det mer på sparket. Jeg skrev da noen alternativer til hva jeg kunne spørre om videre, slik at jeg ikke skulle bli stående fast hvis informantene ikke hadde mye å si om det. Cederborg (som sitert i Eide og Winger, 2003, s. 80) skriver også at det kan være lurt å begynne med åpne spørsmål for å få informantene til å fortelle om det de ønsker om temaet, og deretter stille mer konkrete spørsmål for å komme mer i dybden på det de tenker om emnet.

Valg av informanter

Jeg valgte å intervju ungdommer som går i 8. klasse og da er i 13-14 års alderen. Utgangspunktet for å velge nettopp denne aldersgruppen var at jeg er opptatt av hva barn og unge lærer på skolen om samer og samisk kultur. På den tiden jeg skulle velge tema og metodisk tilnærming for masteroppgaven, var da hundreårsmarkeringen for samisk organisering fant sted. Derfor forventet jeg at dette ble vektlagt i undervisningen på forskjellige måter. Ungdommene ville dermed kunne ha noe kunnskap om denne befolkningsgruppa.

I utgangspunktet tenkte jeg at det ville være passelig med 6-8 informanter, men etter å ha gjennomført noen intervjuer, la jeg merke til at de ble mye kortere enn det jeg hadde sett for meg. Det jeg tenkte var at intervjuene ville havne på rundt en time hver, mens de fleste av dem var på bare 20-30 minutter. For å få tilstrekkelig materiale til oppgaven min planla jeg videre å få til minst 10 intervjuer til sammen. Etter fem intervjuer med bare jenter tenkte jeg det kunne bli interessant å intervju noen ungdommer av det andre kjønn, men uheldigvis fikk jeg ingen napp. Jeg fikk bekjentskapet mitt til å høre rundt om det var noen gutter som kunne tenkt seg å være med i prosjektet mitt, men de guttene hun kjente var veldig opptatte med trening, og de hadde derfor ikke tid. Planen videre var å rekruttere noen med samisk bakgrunn slik at jeg kunne gjøre en

sammenligning av de etnisk norske og de samiske. Jeg fikk bare med en informant med samisk bakgrunn og dermed måtte jeg gi opp ideen om å ha med en sammenligning. Etter å ha fullført syv intervjuer hadde jeg fått nok materiale til å gjøre en analyse, og jeg sa meg dermed fornøyd.

Materialet mitt har noen begrensninger siden jeg ikke har et mangfoldig utvalg av informanter, og de fleste er i samme vennekrets. Jeg har i tillegg bare syv informanter og jeg kan derfor ikke trekke noen konklusjoner som gjelder generelt. Det materialet mitt kan si noe om er forståelser et spesifikt ungdomsmiljø har av det samiske. Selv om jeg stiller spørsmål rundt forholdet deres til samer, forteller de om kultur, identitet, og likheter og forskjeller som kan gjelde deres forståelser av disse begrepene generelt. Det å ha intervjuet personer fra samme miljø, vil ikke nødvendigvis si at andre ungdommer ikke kan ha lignende syn og tanker. Det betyr bare at dette ikke gjelder for absolutt alle ungdommer i Norge.

Rekruttering av informanter

Siden jeg ønsket å intervjuere elever om dette temaet, tok jeg kontakt med rektor på en bestemt skole. Jeg hadde allerede kjennskap til en av elevene som gikk der og derfor valgte akkurat den bestemte skolen. Jeg sendte en e-post til rektoren hvor jeg spurte om hjelp til å rekruttere noen av elevene i en klasse, men dette fikk jeg avslag på og jeg gikk derfor direkte til bekjentskapet mitt for å bruke henne til å rekruttere informanter for meg.

Guro K. Kristensen og Malin N. Ravn (2015) skriver om hvor krevende rekrutteringsprosessen kan være. Hvis man skal ha tak i informanter gjennom organisasjoner eller institusjoner trenger man en spesiell godkjenning. Da jeg ønsket å rekruttere informanter gjennom skolen, trengte jeg denne spesielle tillatelsen. Siden jeg fikk avslag måtte jeg ta direkte kontakt med en som kunne gi meg tilgang til flere informanter. Selv om man kan få mer fleksibilitet gjennom å ta kontakt selv, vil ikke det si at det er enklere å få tak i informanter. For da er det ofte ens ansvar selv å finne personer og motivere de, skriver Kristensen og Ravn. De forteller om en rekrutteringsstrategi som handler om at en «megler» gir deg tilgang til informanter gjennom sin posisjon eller sitt forhold til andre. En megler er veldig viktig her siden de kan bidra til at forskeren lykkes (Kristensen & Ravn, 2015, s. 724-725). Nøkkelinformanten min var som en megler for meg. Hun ga meg tilgang til informanter som ville vært vanskelig for meg å få tak i ellers.

Nøkkelinformanten min, eller megleren, var med i en Facebook-gruppe med flere av venninnene hennes og hun skrev til de der om noen kunne tenke seg å bli intervjuet av meg om samer. I tillegg til å rekruttere informanter på den arenaen, spurte hun også andre venner utenom gruppen. Det at informantene var

i samme Facebook-gruppe vil si at de var venner, og de visste hvem andre som skulle bli intervjuet av meg. Dette kan ha påvirket svarene deres. De er fra samme vennemiljø og de kan dermed ha samme tanker og forståelser rundt det jeg spurte om. På den måten kan jeg ha fått mange like svar, og ikke særlig varierte tanker og meninger.

Organisering av intervjuer

Den som hovedsakelig organiserte intervjuene var nøkkelinformanten min. Hun tok på seg mye arbeid og hun var nesten som en assistent for meg. Siden det var hennes venninner gikk all kommunikasjon med de gjennom henne, og det virket som dette var det informantene mine foretrakk. Nøkkelinformanten min skrev til meg når det passet for ungdommene å bli intervjuet, og jeg møtte opp hjemme hos henne hvor intervjuene fant sted. Dette var travle ungdommer med skole på formiddagen og trening på kvelden, jeg visste derfor at jeg måtte være fleksibel med min egen tid. De tok seg tid fra sine egne travle hverdager og hjalp meg frivillig med prosjektet mitt, og det er jeg veldig takknemlig for.

Det er en betydelig aldersforskjell mellom forsker og informanten når det er barn og unge involvert. Forskeren har dermed en voksenstatus og det kan oppstå en overordning og underordning mellom forsker og informant (Näsman, 2012, s. 46). Näsman mener at barnets opplevelse av underordning kan begrenses ved en mulighet til å være delaktig i forskningsprosessen. Strategier for å håndtere aldersmaktordningen kan oppnås gjennom å flytte maktressursene til barnet. Dette mener Thomas og O’Kane (som sitert i Näsman, 2012, s. 44) kan innebære å la den unge informanten velge når, hvor, hvordan, om hva og i hvilken form de vil kommuniserer med forskeren. Jeg ga informantene mine frihet til å velge når og hvor de ville bli intervjuet, og i tillegg gikk kommunikasjonen gjennom nøkkelinformanten min som de virket mest komfortabel med. På den måten var informantene mine delaktig i forskningsprosessen og maktressursene var jevnere fordelt. Derfor mener jeg maktulikheten ble mer utjevnet.

Stedet hvor intervjuene foregikk var hjemme på rommet til nøkkelinformanten min. Hjemmet hennes var et vanlig sted å møtes for ungdommene og jeg tenkte derfor de var mer komfortabel med å ha intervjuet der. Det å utføre intervjuene hjemme på rommet til nøkkelinformanten min fungerte bra på de fleste intervjuene, men noen ganger skapte det forstyrrelser. I forkant hadde jeg ikke reflektert over hvilke konsekvenser det kunne gi å ha intervjuet akkurat der, og det hendte at andre i husstanden kom hjem fra skole/jobb mens vi holdt på. Det skapte av og til forstyrrelser for både meg og informanten min. Nøkkelinformanten min var også med oss inn et par ganger på intervjurommet,

og av og til fungerte det, mens andre ganger ikke. Dette skal jeg diskutere nærmere i neste avsnitt.

Innsamling av materialet

Før jeg begynte å stille spørsmål i intervjuene, tok jeg en gjennomgang av hovedtrekkene i informasjonsskrivet jeg hadde sendt til foreldrene deres på forhånd. Under intervjuene brukte jeg mobilen min som opptaker samtidig som jeg skrev notater med deres godkjennelse. Jeg fortalte de at jeg ville foreta noen notater mens intervjuet foregikk, som for eksempel tilleggsspørsmål, fordi jeg ikke ville de skulle bli nervøse for hva jeg skrev ned. Jeg ga også beskjed om at det ikke fantes noen rette eller gale svar, jeg var bare interessert i å høre akkurat hva de tenkte og mente.

Det aller første intervjuet jeg hadde var med Petra og da var nøkkelinformanten min inne på rommet med oss i begynnelsen. Det var ikke en situasjon jeg hadde tatt stilling til på forhånd at kunne forekomme. En ting jeg la merke til hos Petra var at kroppsspråket hennes antydte at hun var nervøs, og jeg tenkte derfor det kunne være en fordel at venninnen hennes var der sammen med henne i intervjusituasjonen for å føle trygghet. Petra finklet med fingrene og unngikk øyekontakt når hun svarte på spørsmålene i begynnelsen av intervjuet. Det var viktig for meg at hun og de andre informantene følte seg trygge slik at de turte å åpne seg opp til meg. I dette tilfelle var det ikke den beste løsningen at det var en person til i rommet som jeg etter hvert ble oppmerksom på. Etter et par spørsmål merket jeg at det var forstyrrende for Petra siden hun søkte hjelp fra nøkkelinformanten min da hun selv var usikker på svaret til spørsmålene jeg stilte. Petra var ikke helt sikker på om hun husket alt riktig i forhold til ting hun hadde gjort og opplevd. Heldigvis svarte ikke nøkkelinformanten min på Petra sin usikkerhet, som gjorde at hun måtte finne ut svaret selv. Etter en stund kom det noen hjem i husstanden som begynte å lage støy utenfor rommet vi var på. Nøkkelinformanten min gikk da ut av rommet for å snakke med dem, og Petra virket fort mer komfortabel da det bare var oss to i rommet. Hun sluttet å fikle med hendene sine og begynte å se meg direkte i øynene da hun snakket. Etter det følte jeg at samtalen mellom oss fløt mye bedre. Jeg snakket med nøkkelinformanten min etterpå og hun fortalte meg at hun valgte å bli igjen utenfor intervjurommet fordi hun hørte at intervjuet gikk bra uten at hun var til stede.

I et annet tilfelle passet det bedre at en venninne var i rommet. De to siste intervjuene jeg hadde var med nøkkelinformanten min og Trine, og de var begge inne på rommet da den andre ble intervjuet. Kanskje hadde de snakket om det på forhånd, og var begge enige om at de var mest komfortabel med det. Det virket

hvert fall ikke forstyrrende for noen av dem at det var en ekstra person i rommet. Det fungerte mer som en trygghet for begge to at de hadde en god venninne ved sin side. En ting som må bli tatt i betraktning her er at det kan ha påvirket svarene deres. Disse to intervjuene kan ha endt opp i å bli ganske like fordi den andre informanten kan ha etterlignet svarene til den første. Borgers (2000) skriver at ungdommer er spesielt sårbare for sosiale påvirkninger fra intervjueren eller grupper de føler tilhørighet med (som sitert i Gulløy & Haraldsen, 2012, s. 179). Jentene er som sagt venninner og det kan hende hun andre ble påvirket av det første intervjuet fordi hun ville vise at de delte samme meninger. Det kan også være at den andre informanten etterlignet svarene på det første intervjuet ubevisst.

I noen tilfeller fungerer det altså bra å ha med en person du føler deg trygg med, og andre ganger ikke. Med Trine fungerte det bra at venninnen var med oss inne på rommet, mens for Petra var det bare forstyrrende. Jeg mener det var en trygghet for Trine at venninnen var der og støttet henne, og det gjorde at hun klarte å åpne seg mer til meg. For Petra sin del fungerte det dårlig siden venninnen sin tilstedeværelse kan ha påvirket Petra og gjort henne usikker på hva hun skulle svare. At det kan hende hun var redd for å svare noe som ikke venninnen var enig med og lignende.

Intervjuguide

Strukturen i intervjuguiden min har sin inspirasjon fra en modell som Rubin & Rubin (som sitert i Thagaard, 2013) kaller «elv-med-sidestrømmer-modell». Elven står for hovedtemaet i intervjuet, mens sidestrømmene skal være de temaene som dukker opp i løpet av intervjuet. Med denne modellen er det viktig å ha oppfølgingsspørsmål siden de setter skudd for at nye temaer kan blomstre opp (Thagaard, 2013, s. 102 & 103). I intervjuene har jeg spurt ungdommene om de kan fortelle meg hva de vet om samer, om de har vært på noen utstillinger om samisk kultur, om de har sett noen filmer om samer, hva de lærer på skolen i forhold til mengde og innhold, om de kjenner noen som er samisk, og hvordan de vet om noen er samisk. Jeg valgte å ta utgangspunkt i filmen *Sameblod* da jeg stilte spørsmål under intervjuene. Grunnen til at jeg valgte å stille spørsmål ut i fra denne filmen var fordi jeg visste det var en del av undervisningsopplegget deres og at alle dermed hadde sett den. Jeg tenkte filmen kunne være en fin måte å begynne intervjuet på for å få de til å snakke om samer og samisk kultur. Det at jeg valgte å stille spørsmål ut i fra filmen, har gjort at jeg har rettet oppmerksomheten på den tradisjonelle kulturen, den urettferdige behandlingen av samer før og identitetsproblematikk. Det som må bli tatt i betraktning er at jeg selv har «bestemt» hvilke temaer de skal tenke rundt, og det har påvirket hvilke svar jeg får fra de og hva materiale mitt sier noe om.

Min posisjon som forsker

Symbolsk interaksjonisme er opptatt av hvordan forsker og informant samproduserer i et intervju. Det innebærer at intervjumaterialet har blitt formet av interaksjonen i intervjuet. Intervjuet er et møte mellom to eller flere personer med ulike holdninger, forutsetninger og interesser, og forskeren skal i tillegg gjøre sin egen tolkning av det som blir sagt (Järvinen, 2005, s. 28 & 29). Begge parter i et intervju ønsker å framstå på visse måter. Jeg vil fremtre som en seriøs forsker, men samtidig en person de kan de kan føle seg trygg og komfortabel med. De kan se på meg som en lærer, og ønsker derfor å svare bra. De vil også framstå som verdig i denne sammenhengen. Dette gjelder ikke bare for ungdommer, men for andre informanter også. Intervjuet har altså blitt påvirket av min tilstedeværelse, og hvordan jeg stiller spørsmålene og hva jeg velger å spørre om. En annen faktor som kan ha påvirket informantene mine er min samiske bakgrunn og i hvilken grad de visste om den. For eksempel at de kan ha utelatt informasjon hvis de følte det ville støte meg på noen måte. Jeg har undersøkt forståelsesrammer til ungdommer i Norge, og jeg gjør min egen tolkning av det de forteller.

Oppsummering

I dette kapittelet har jeg diskutert kvalitativt intervju som metode i forhold til oppgaven min. Intervju går mer i dybden på hvordan folk tenker, føler og forholder seg til ting, som jeg da mener var den beste metoden til å undersøke hva norske ungdom tenker om samiske kultur og identitet. Jeg har tatt for meg det forskningsetiske, og da spesielt det man må tenke på når man intervjuer barn og unge. Informantene mine er syv jenter på 13-14 år, hvor en av de har samisk bakgrunn. Jeg har brukt en nøkkelinformant til å rekruttere de andre informantene for meg, og hun har også stått for all kommunikasjon med ungdommene og organiseringen av intervjuene. Det har både vært lett på en måte, men mer ubeleilig også. Under intervjuene ga jeg alle en kort oppsummering av de viktigste trekkene fra infoskrivet, og jeg brukte filmen *Sameblod* som en oppvarming til temaet mitt fordi jeg visste fra før av at de alle hadde sett den. Siden de er ungdommer har jeg måtte ta det i betraktning og tilpasset spørsmålene mine deretter. Intervjuet har vært en samproduksjon mellom meg og informanten. Jeg som forsker har ikke en objektiv rolle i intervjusituasjonen. Det er et møte mellom to mennesker med ulike synspunkter og erfaringer, og det vil påvirke det som blir sagt og hvordan jeg tolker materialet.

Kapittel 4 Hvordan forstår ungdommer identitet?

I dette kapittelet vil jeg drøfte hvordan informantene mine tenker om og tolker identitet og dette gjør jeg gjennom å se på hvordan de snakker om samisk identitet. Begrepet identitet kan forstås på flere måter. Identitet kan være noe du fødes med som er fast og stabilt gjennom livet, og på den andre siden kan identitet være noe som er endring og blir påvirket av samfunnet rundt deg (Hammaren & Johansson, 2010). Da er ikke identiteten din bestemt fra før, men heller noe du kan velge selv i forhold til hvem du ønsker å være (Sørensen m.fl., 2008). Mener informantene mine identitet er noe fast som du har arvet, eller er det noe du fritt kan velge selv?

Etnisk identitet eller identifikasjon (Sørensen m.fl., 2008) er knyttet til språk, religion, slekt, sted og kultur. Opp gjennom tiden har det å bli oppfattet som etnisk norsk vekslet mellom krav til bosted, og krav til avstamning og opphav som den viktigste komponenten. Gullestad hevder at bosted var mer i forgrunnen på 1700-tallet, mens avstamning ble viktigere på 1800-tallet (Gullestad, 2002, s. 21). Kultur og avstamning synes nå å ha blitt mer sentral i debatten igjen. Gullestad hevder at for å bli sett på som norsk så veier kultur, avstamning og opprinnelse i en nasjon mer enn statsborgerskap (Gullestad, 2002, s. 21).

For å kunne melde seg inn i samemanntallet, og dermed kunne stemme og være valgbar til Sametinget, må man enten ha samisk som hjemmespråk, eller har/ har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk, eller være barn av noen som står eller har stått i manntallet (Sametinget, 2017). Disse kriteriene viser at det å være, eller å oppfatte seg som samisk, både kan knyttes til språk og til opphav. Som jeg skrev om innledningen er det debatter omkring det å være «ekte» same. Her ble det hevdet at det er visse forventninger knyttet til det å kunne snakke språket og være vokst opp i kulturen. Er dette en tematikk informantene mine snakker frem? Mener de noen er mer samisk enn andre? Hvilke elementer trekker de fram? Er avstamning og kultur viktigere enn sted? Dette er noe jeg vil se på.

Født slik eller kommer derfra?

Hammaren og Johansson (2010, s. 11) skriver om et essensialistisk syn på identitet der man mener det er noe man har fra fødselen av og som man har arvet fra sine foreldre. Identiteten blir sett på som en indre «kjerne» som er fast og stabil gjennom livet ditt. Dette er en av forståelsene informantene mine snakket frem. Når de fortalte om hovedpersonen Elle Marja i filmen *Sameblod* som forsøkte å bli 'svensk', var de nokså klare i sin dom: «hun burde være det hun er

født som» (Nina, 2017), og «så var det jo den hun var» (Maren, 2017). De snakker om identitet som noe du fødes med, som du ikke kan velge selv. Det samme gjør Petra i utsagnet nedenfor. Hun forteller først om en scene fra filmen hvor noen gutter prøver å lage et kutt i øret på samejenta, slik hun mener samene gjør for å markere reinen. Deretter spurte jeg Petra hva hun tenkte om denne handlingen.

Nei, det er jo trist, det er jo, det er jo ikke noe man skal gjøre for at det, man var jo født slik, og man kan ikke noe for at man er født slik, og det er jo ikke noe galt med det heller. Så det er jo egentlig ganske rart at de gjør det også.

(Petra, 2017)

Petra kritiserer oppførselen til guttene og sier hun kan ikke forstå hvorfor de velger å gjøre dette mot jenta. Hun mener identitet er noe man blir født med, og hovedpersonen Elle Marja har ikke selv valgt sin samiske identitet og det blir derfor feil å trakassere henne for det. Disse utsagnene viser til en forståelse av samisk identitet som noe man bare har, og ikke noe man gjør. Man har med seg denne identiteten fra fødselen, og utvikler den deretter. Hvem Nina, Maren og Petra oppfatter som samisk forbindes med opphav. Hvis du har samiske aner blir du oppfattet som samisk.

Trine har en annen forståelse av identitet enn Petra. Mens Petra mener identitet har med avstamning å gjøre, mener Trine identitet er knyttet til sted. I utsagnet nedenfor snakker hun også om hovedpersonen Elle Marja i filmen *Sameblod*.

Det er jo det hun, altså familien hennes kommer jo derfra, det er jo det hun har vokst opp med å tro på, det er jo hennes, jeg vet ikke, kanskje på en måte hennes trygghet da, og tenke på at hun er samisk og at det er på en måte den hun er da. Og det er helt greit.

(Trine, 2017)

Hvem Trine mener er samisk har å gjøre med hvor dine foreldre er fra, det vil si bosted. Samtidig trekker hun nok inn et kulturelt element når hun sier at det er det Elle Marja har vokst opp med å tro på. Sted og kultur glir over i hverandre fordi de henger tett sammen. Hvis man vokser opp i samiske områder, blir oppveksten mest sannsynlig mye preget av den samiske kulturen i område. Altså går sted og kultur nærmest hånd i hånd. Trine sier også at den samiske identiteten betyr en trygghet for den samiske jenta i filmen. Å være trygg på sitt eget har blitt et utsagn som kommer i mange sammenhenger og som i sin enkelhet likevel er svært problematisk, sier Gullestad (2002, s. 62). Det å «være trygg på sitt eget» handler om at identiteten din er knyttet til din avstamning og det er din trygghet fordi det er noe du bare har (Gullestad, 2002, s 62). Hva mener Trine med at det er hennes trygghet? Trine knytter det først og fremst til sted og opphav, men også kultur. Utsagnet til Trine tyder på at det ikke er klare

grenser mellom disse elementene som alle inngår i etnisk identifikasjon (Sørensen m.fl., 2008). Gullestad (2002) argumenterer for at i dagens Norge er kultur blitt viktigere enn bosted for å bli forstått som norsk. Men det gjelder kanskje primært når det er snakk om innvandrere, og ikke for den samiske befolkningen som er en urbefolkning i Norge. Samisk identifikasjon omfatter derfor både opphav, sted og kultur slik informantene mine ser det uten at det skilles klart mellom disse elementene.

Samisk identitet og kofte

Flere av informantene knytter samisk identitet til det å bruke kofte. Som Petra sier: «Jeg synes den (kofte) er, sier veldig mye om samer liksom. Det er slik at når du ser den så tenker du det er en same». Det å vise sin samiske identitet handler i stor grad om å ha på seg kofte. Her knyttes altså identitet til et kulturelt plagg. Men hvem kan bruke kofte? Er det knyttet til avstamning, eller kan hvem som helst bruke den? I intervjuet med Elin forteller hun meg om kofte og om hvor fint plagg hun syntes det er. Hun forteller her om hva hun tenker om å bruke plagget selv.

Det hadde jo vært artig det da, men jeg er jo ikke same. Så det hadde kanskje vært litt feil å bruke det, det hadde vært i stedet for bunad da, og det handler jo mye om hvor du kommer fra, identitet, og jeg er, bunad er jo det mest riktige for meg siden jeg ikke er samisk.

(Elin, 2017)

Elin sier at det handler om hvor du kommer fra og hvem du identifiserer deg med. Både sted og identitet er viktig for henne. Hun sier også at hun ikke er samisk, og da snakker hun om avstamning. Forståelsen hennes av hvem som er samisk handler om alle disse tre kriteriene, men det virker som hun legger mest vekt på avstamning. Hun sier det handler mye om sted og identitet, men i hovedsak handler det om at hun ikke er samisk, som jeg tolker som opphav. Hvis Elin virkelig hadde ønsket å bruke kofte, selv om hun ikke er same, kunne hun gjort det da? Det foregår en debatt i Norge om hvorvidt andre enn samer skal kunne bruke kofte. Etter at det kom ut en nyhetssak om en butikk i Texas som solgte karnevalkostymer av samekofte, sa Mathis Åhren (ansvarlig for Samerådets menneskerettighetsarbeid) at kofte er et plagg som generelt er forbudt for andre enn samer å bruke. Han mener det er et plagg som tilhører Sápmi og den samiske kulturen (Utsi & Sara, 2012). Samekofte er ikke for hvem som helst. Ifølge det Åhren sier passer det ikke seg at Elin skulle brukt kofte på grunn av disse to kriteriene han nevner. For han er samekofte knyttet til sted og kultur.

Informanten min Nora hadde delvis samisk bakgrunn knyttet til avstamning, og jeg var interessert å finne ut hvilken betydning dette hadde for henne. Siden hun var 14 år visste jeg at det var bare et år til hun skulle eventuelt confirmere seg, og jeg spurte henne om hun kunne tenkt seg å bruke kofte i stedet for bunad da. Hun svarte at det var noe hun hadde lyst til og noe hun vurderte, og jeg spurte henne videre hvorfor hun skulle valgt kofte.

Fordi jeg føler meg ganske knyttet til det samiske ... Så jeg har egentlig ganske lyst å gå med det, fordi det er veldig få i slekten min som går med det. Men jeg synes det er utrolig fint.

(Nora, 2017)

Nora sier at det å gå med kofte er en tradisjon hun har lyst å føre videre siden det er få i familien hennes som bruker den. Hun snakker om en etnisk identitet hun har fra slektskap. Ifølge Sørensen m.fl. er dette en identitet som er foranderlig, og delvis situasjonelt (Sørensen m.fl., 2008, s. 152). De skriver også at den etniske identifikasjonen kan være selve grunnlaget for selvidentiteten til en person, men det virker ikke å være tilfelle for Nora siden hun ikke er spesielt opptatt av sin samiske identitet. Da jeg spurte henne videre om hun syntes det er viktig å vise hennes samiske identitet svarte hun: «Nei. [Men] Hvis folk spør meg om jeg er samisk, så sier jeg jo ja» (Nora, 2017). Nora føler ikke det er viktig for henne å vise andre at hun er samisk. I den alderen hun er i er det både viktig å skille seg ut og å være en del av et fellesskap. Ved å bruke kofte føler hun muligens at hun skiller seg for mye ut fra andre. Spesielt når få i slekten hennes bruker plagget, og sannsynligvis er det heller ingen i vennekretsen hennes som bruker den. Man ønsker ofte å være unik og annerledes, men til en viss grad.

Nora snakker om identitet som noe du gjør, noe du kan velge selv (Sørensen m.fl., 2008). Identiteten er ikke noe fast her, for det er ikke bare noe hun er. Noen ganger føler hun for å vise den norske identiteten sin og andre ganger vil hun få frem sin samiske identitet. Hun kan velge selv når og hvor hun ønsker å gjøre sine ulike identiteter gjeldende. Kanskje når hun er blant samisk slekt føles den samiske identiteten mer naturlig, og når hun er blant venner som er etnisk norske er det viktigere for henne å vise sin norske identitet. Hun har en (etnisk) identitet som kan deles i to. På den ene siden er hun litt samisk, og på den andre siden er hun norsk. Hvilken av de to hun ønsker å sette fokus på, kan hun veksle mellom ut i fra hva hun føler for i ulike situasjoner.

Elin og Nora snakker altså om forskjellige tanker rundt dette. Mens Elin snakker om at kofte er knyttet til opphav, sted og identitet, mener Nora man kan velge selv om man ønsker å bruke plagget. Selv om Nora snakker om kofte som et valg, mener jeg det likevel er betinget av samisk opphav. Hun snakker om det som en tradisjon i slekten hennes som også har samiske røtter, altså mener jeg

det også er snakk om opphav. På den ene siden forstår altså Nora samekofta som et valg, samtidig som det er knyttet til opphav. Selv om hun ikke nevner det selv. Elin på den andre siden har en forståelse av at kofta henger tett sammen med opphav, sted og identitet.

«Hvis vi er like er det ganske kjedelig»

I noen av intervjuene kom vi inn på temaet om mangfold der informantene mine var positive til å være særegen og individuell. Noen av de syntes det var trist da hovedpersonen i filmen *Sameblod* valgte bort sin samiske identitet, og heller ønsket å fremstå som svensk. Siden Nora syntes det var trist at samejenta ikke ønsket å være samisk lenger, spurte jeg om hun mente det var viktig å ta vare på den samiske identiteten, og i så fall hvorfor.

Fordi da, hvis vi er like er det ganske kjedelig, og hvis vi tror på, tror på kanskje det samme, så skjer det ikke så veldig mye. Da er det bare det samme, hvis alle er kristne f.eks., da er det ikke så veldig mye artig å se, det er ikke så veldig mange som diskuterer, men det er jo bra at vi tenker det samme, men samtidig ikke.

(Nora, 2017)

Nora tenker mangfold gjør verden til et mer spennende sted å leve i. Jeg mener hun snakker frem mangfold og forskjellighet her. Nora mener det er positivt at det finnes ulike kulturer og individuelle forskjeller mellom folk. Sørensen m.fl. (2008) mener identitet før handlet om hvilken gruppe man var medlem av og hvilken rolle du hadde fått tildelt der. Din sosiale tilhørighet var stort sett knyttet til slektskap. I dag mener de identitet handler mer om å velge selv hvem du ønsker å være. Identiteten din blir det du selv gjør den til. Man blir tildelt sin identitet gjennom det du foretar deg i ulike sosiale omgivelser, og det er ikke nødvendigvis knyttet til posisjonen din i slekten, på jobben eller på fritiden. Sørensen m.fl. (2008) mener noen konsekvenser fremstår av å tolke identitet slik. Det ene er at livet blir sett på som en stadig pendling mellom ulike statuser. For det andre blir ikke livet sett på som en reise gjennom stadier som er planlagt på forhånd og gjennomført av andre før deg, men heller en reise der du planlegger og velger helt selv hva du vil. Selvidentiteten har dermed en tendens til å bli oppfattet som ens egentlige «jeg», blant alle ens sosiale identiteter. At det er den som opererer, velger og planlegger. Selvet blir da ofte forstått som noe som kan ta gode valg, eller dårlige. Det kan fremstå som en samling av tilfeldige og sprikende sosiale identiteter, eller som et selv som står for sine meninger og som er ansvarlig for de valg en har tatt. Du, eller selvet, prøver å skape et bilde av deg selv som svarer til de forventningene samfunnet stiller av deg (Sørensen m.fl., 2008, s. 142 og 143). Nora er for individualitet, samtidig som hun mener det er viktig med likhet. Ungdommer i den alderen er ofte opptatt av å være unike og individuelle, samtidig som de ønsker å ha en

tilhørighet til noen. Som Nora sier: «det er jo bra at vi tenker det samme, men samtidig ikke». Jeg mener hun tenker det er bra vi er forskjellige og individuelle, men til en viss grad. Det må også være noe likt som skaper fellesskap til andre. I tillegg påvirkes identiteten din av de forventningene andre har av deg og som du føler du må leve opp til. Nora forstår altså identitet som noe unikt og annerledes, men ikke for ulikt.

Er samisk identitet et valg?

Jeg har diskutert om informantene mine mener identitet er knyttet til opphav eller sted. De snakker om begge delene, samtidig som de trekker inn kultur som et viktig element. I de to forrige avsnittene har Nora vært mer opptatt av identitet som et valg. Identitetsprosessen er da ikke noe fast, men er heller i stadig endring hvor man selv bestemmer sin identitet (Sørensen m.fl., 2008). Petra har også en forståelse av identitet som noe man velger selv. I utsagnet nedenfor forteller hun om en afrikansk mann som deltok i TV-programmet Svenske talenter hvor han hadde på seg samekofte og fremførte en joik som sitt bidrag i konkurransen.

... også han der på, han der på Svenske talenter liksom, han var jo adoptert fra Afrika, eller noe slikt. Og var same. Så han så ikke ut som andre samer liksom, eller hva jeg skal si.

(Petra, 2017)

For Petra er det ikke problematisk at en farget mann fra Afrika kan være samisk selv om han ikke er født samisk, eller har opprinnelse derfra. Hun sier det er en identifikasjon han har tilegnet seg etter å ha blitt adoptert. Petra tenker man kan være samisk bare man identifiserer seg som det. Hun forstår identifikasjon her som noe du gjør, noe du kan forme og endre på selv ut fra tid og sted (Sørensen m.fl., 2008, s. 139). Identitet er da ikke knyttet til opphav eller sted. Forståelsen av identitet her er altså ikke noe du blir født med, og det henger ikke sammen med der du kommer fra. Det er heller et valg hvor du bestemmer helt selv hvem du ønsker å være.

«Ekte» same

I innledningen skrev jeg om debatter rundt det å bli oppfattet som «ekte» same. Folk har visse forventninger til hva det vil si å være helt samisk, eller «ekte» same. Noen av informantene mine virket veldig klar i hvem de tenkte var samisk, men så begynte de å snakke som om det finnes grader av samiskhet. Flere av ungdommene sa ting som «litt samisk», eller «halvt samisk» da de beskrev seg selv eller andre samer de kjente. Jeg mener det er snakk om det å bli

sett på «ekte» same her. Sørensen m.fl. (2008) skriver om selvidentitetens ekthet som vil si dens troverdighet, samtidig som det angår dine sosiale identiteter. Hvis dine handlinger ikke er troverdige, men fremstår som et «rollespill», vil det stilles spørsmåltegn rundt selvets ekthet og om det i det hele tatt eksiterer (Sørensen m.fl., 2008, s. 143). Det å bli oppfattet som ekte handler om å leve opp til de forventningene folk har om deg, og de som ikke oppfattes som «ekte» same blir heller omtalt som litt samisk eller halvt samisk. I intervjuet med Sissel fortalte hun meg om en familie hun kjente som hun trodde var samisk. Jeg spurte henne hvordan hun vet om noen er same, og da brukte hun de som et eksempel.

... Ikke sett det på hodet deres «åh ja, du er same ja». Jeg hadde ikke sett det, hvordan går det an? Eller jo kanskje. Er det ikke litt annerledes med øyene og slikt da? Kanskje. At de har litt mer slik, kanskje litt blekere hud, eller.. kanskje ikke blekere i huden da, men jeg tror kanskje man kan se det litt på øyene. Men de er ikke helt samisk da. De er liksom ikke, de er ikke halvt samisk engang, de er mindre enn det. (Sissel, 2017)

Sissel sier at familien ikke er helt samisk, og til og med mindre enn halvt samisk. Hva mener hun med det? Hva skal til for å bli oppfattet som helt samisk? Jeg mener Sissel snakker om hvordan utseende er knyttet til din avstamning. Siden den familien hun snakker om er mindre enn halvt samisk, mener hun man ikke kan se deres samiske trekk like godt. Fordi de har samisk bakgrunn lengre bak i slekta, blir de ikke definert som helt samisk eller «ekte» samer. Sissel sin forståelse av en «ekte» same er altså knyttet til noe medfødt. I utsagnet nedenfor forteller Nora om hennes forhold til hennes norske og samiske identitet. Hun forteller om noen forventninger hun har om det å være same.

Jeg føler meg egentlig ganske begge deler. For jeg er jo på fjellet av og til, og da overnatter jeg jo. Er ganske mye i snøen. Jeg føler meg egentlig ganske begge deler, selv om jeg ikke er halvt samisk ... De er ganske mye ute i naturen, de lever av naturen, dyrene de bruker å ha er i naturen, og de er ganske mye der. Så jeg føler meg ganske godt knyttet til det.

(Nora, 2017)

Nora mener samene er sterkt knyttet til naturen og hun mener det å være same handler om å være mye ute i naturen, og å bruke de ressursene den har å tilby. Hun nevner også dyrene til samene, og da antar jeg hun refererer til reindrift. Hun har visse forventninger knyttet til det å bli oppfattet som helt samisk, og det innebærer å være en del av den samiske kulturen. For å bli oppfattet som «ekte» same må man oppfylle disse forventningene. Nora og flere av mine andre informantene snakker om det samiske som om det finnes grader av det. De sier ting som «litt samisk», «ikke helt samisk», «mindre en halvt samisk» og «ikke veldig samisk». På den ene siden sier de det er klart det er noe samisk, mens på den andre siden mener de det ikke er lett å avgjøre om en person er samisk.

Utsagnene til Sissel og Nora om «litt same» og «halvt same» understøtter også en tenking om en entydig kategori. Man kategoriseres som same så lenge man blir oppfattet som «noe» samisk, at en del av deg da er knyttet til det å være same. De snakker spesielt om det med kultur og å være født samisk. Nora har samisk slekt og snakker en del om kulturen som viktige kriterier for å bli oppfattet som «ekte» samisk. Det samme gjør Sissel når hun snakker om utseende som et kriterium. De snakker om fysisk utseende og en form for iboende egenskap om naturtilhørighet, og på den måten argumenterer begge for noe medfødt. Avstamning og kultur kan forsterke hverandre her. Hvis man blir født same, og i tillegg er oppvokst i den samiske kulturen, mener jeg man oppfyller i stor grad de forventningene folk har av en «ekte» same. Det å bli forstått som «ekte» her er knyttet til kultur og det å være medfødt samisk.

Oppsummering

Informantene mine snakker spesielt om to forståelser av identitet, og hva som skal til for å bli oppfattet som samisk. Den ene, som fremtrer som den dominerende, handler om identitet knyttet til opphav, sted og kultur hvor disse tre elementene går i hverandre. Selv om kultur framstår som viktigere enn sted i debatten om hvem som oppfattes som norsk, ser det ut til at det er andre kriterier for samene som er et urfolk. Derfor omfatter samisk identifikasjon alle disse tre elementene, opphav, sted og kultur, uten at det skilles mellom dem. På den andre siden snakkes det om identitet som et valg. Du bestemmer da selv hvem du er, og hvem du ønsker å være til ulike tider og på ulike steder. Identitet er da noe du bare «er» og noe du har blitt født med. Kofta knyttes til samisk identitet og hvem som kan bruke den har å gjøre med opphav, sted og identitet på den ene siden, og på den andre siden er det et fritt valg, som igjen er betinget av opphav. Ungdommene snakker også om mangfold og individualitet og er meget positive til det, samtidig som det er viktig med likhet og tilhørighet til et fellesskap. Det finnes også forventninger til selvidentiteten om ekthet, og det å bli forstått som «ekte». De knytter det å bli oppfattet som «ekte» til kultur og det å være medfødt, og disse elementene kan forsterke hverandre. Informantene mine er altså opptatt av flere kriterier når de snakker om identitet og hva som skal til for å bli oppfattet som samisk, men et element de ikke nevner er kultur i form av språk. Dette er det viktigste elementet i dagens identitetsdebatt blant samer, i tillegg til at språk er et tydelig krav for at man skal kunne melde seg inn i samemanntallet. Det er derfor interessant at informantene mine ikke trekker frem språk. Det kan sikkert skyldes flere ting, blant annet at jeg ikke spurte dem spesifikt om dette, men også at det tas for gitt at samer snakker norsk.

Kapittel 5 Hvordan forstår ungdommer kultur?

I dette kapittelet skal jeg utforske hvordan ungdommer i Norge forstår samisk kultur. Hva er samisk kultur for dem? Hva trekker de frem når de snakker om det? Som vist i teorikapittelet brukes kulturbegrepet på mange forskjellige måter, som livsform, som uttrykk for tradisjoner og skikker, som kunst og kunnskap, og som tolkningsrammer (Sørensen m.fl., 2008, s. 29ff, Gullestad, 2002, s. 46ff, 161ff). Ungdommene som er intervjuet snakker om kultur på flere av disse måtene, og hovedspørsmålet som stilles er hvilke forståelser av det samiske som dermed kommer til uttrykk.

Samisk kultur – mer enn reindrift?

Informantene mine trakk i hovedsak frem samekofte, reindrift, joik og samiske språk da de fortalte meg om hva de visste om samer. Ungdommene fortalte for det meste om den tradisjonelle samiske kulturen og om hvordan de tenkte samene levde før, mens de hadde liten kjennskap til samenes situasjon i dag og hvordan de lever nå. Flere av dem var spesielt opptatt av å få frem reindriften og hvor viktig den har vært, og er i dag, for samene. I utsagnet nedenfor forteller Nina om hva hun vet om samer og samisk kultur generelt, og da trekker hun spesielt frem reindriften.

(..) jeg vet jo at de joiker. Men de joiker ikke en, eller de joiker en stol for eksempel, men de joiker liksom ikke om en stol. Også har de samedrakter, i stedet for bunad, også har de eget flagg og eget språk. (..) Også har de rein. De bruker veldig mye tid på slik reindrift og sånt. Og lager klær og mat, og har de som kjæledyr og slikt.

(Nina, 2017)

Her nevner Nina joik, kofte, språk, flagg som en del av det samiske, og hun trekker frem reindriften som en stor og viktig del av den. Hvorfor er hun og flere av mine andre informanter spesifikt opptatt av reindriften når de snakker om samisk kultur? Jentene forteller at dette er noe de lærer om på skolen, og de hører mye om det i media. Reindriften er det som gjør samene unike og det som gjør de annerledes. I innledningskapitlet skrev jeg om Berg (2001) som har undersøkt holdninger til samer gjennom ulike aviser. Han mener reindriften får mye omtale i media, og når reindriften får mye oppmerksomhet havner andre deler av den samiske kulturen i skyggen. Spesielt kystsamene får liten oppmerksomhet i forhold til reindriftsamene. Skolen bidrar også til denne oppfatningen gjennom filmer om samer, utstillinger og undervisning. Lile (2011), som har skrevet en avhandling om kunnskap elever i grunnskolen skal ha om samer, fant ut gjennom sine studier at lærerne ikke følte de hadde nok kunnskap om temaet til å ha undervisning i det og elevene selv følte ikke de fikk god nok opplæring om det samiske. Dette var spesielt relatert til kunnskap om

fornorskningstiden og samer som et eget folk. Jeg kan se en sammenheng mellom funnene til Lile og det informantene mine fortalte meg. Flesteparten av ungdommene fortalte at det meste de vet om samene har de lært om gjennom skolen. De følte de hadde lite undervisning om det, men det de lærte var i hovedsak knyttet til den tradisjonelle kulturen og hvordan samene levde før. Altså hadde de lite kunnskap knyttet til dagens situasjon og samenes historie i forhold til fornorskningen. Det ungdommene lærer om på skolen og i media blir veldig viktig for det de tenker selv. Som jeg har diskutert i metodekapittelet, er funnene mine mye preget av at jeg velger å stille informantene mine spørsmål ut i fra filmen *Sameblod*. Denne filmen kan nok ha bidratt til å forsterke ungdommenes oppfatning av at samisk kultur hovedsakelig er reindrift.

En måte jentene snakker om den samiske kulturen her er som «noe du er» (Sørensen m.fl., 2008, s. 30). Det er en måte å forstå kultur på som de skikkene og vanene man har tillagt seg opp gjennom tiden. Kulturen blir da en del av deg, noe du ikke kan endre. Det blir en del av din identitet. De snakker som om joik, kofte og reindrift hører til den samiske identiteten uansett om du vil det eller ikke. Informantene mine snakker også om kultur som en livsform (Gullestad, 2002, s. 161). Det vil si måten man lever på og skaffer seg alt det essensielle for å overleve. De fleste informantene mine fortalte om reindrift da jeg spurte de hva de vet om samer. Reindriften er, og var spesielt før, en viktig næring for reindriftingsamene. De er veldig opptatt av reindriften når de beskriver det samiske, og de nevner så vidt sjøsamene. Det er ikke noe rart at de gjør det heller for det er reindriftingsamene som får mesteparten av oppmerksomheten i media og på skolen. Ungdommene har en forståelse av samisk kultur som en livsform og det oppfattes som en reindriftskultur.

Samisk kultur nå vs. før

Informantene mine snakket frem en endring de mente hadde forekommet i den samiske kulturen. De mente kulturen har beveget seg fra å være veldig annerledes, til å bli lik «det norske». Som Petra sier: «Jeg tenker at de som er samer i dag ... de er ikke så annerledes lenger» (Petra, 2017). Det har vært en forandring i den samiske livsformen, både når det gjelder boforhold og samiske matvaner. Nora forteller om hvordan hun tenker livsstilen til samene har endret seg fra før til nå.

De, jeg tror at de bodde litt mer i lavvo, og var litt mer ute i naturen. Nå bor de jo i fine hus, og de er helt normal. De spiser ikke, før i tiden spiste de veldig mye rein. Nå spiser de helt vanlig taco og helt vanlig mat.

(Nora, 2017)

Nora forteller at samene har gått fra å bo i lavvo oppe på vidda, til å flytte inn til byen i store og fine hus. Før mener hun kostholdet deres var hovedsakelig knyttet til reinkjøtt og annet de fant i naturen, mens samene i dag har et variert kosthold og spiser «vanlig» mat slik som andre folk i Norge. Når Nora snakker om endringen til i dag bruker hun adjektiv som «fin», «normal» og «vanlig» til å beskrive hvordan samene lever nå. Det er positive adjektiv og det kan bety at den tradisjonelle levemåten til samene før, som en motsetning til i dag, blir tolket som noe negativt. På den måten blir den tradisjonelle samiske kulturen tolket som underlegen i forhold til «den norske». Nora framstiller endringen i levemåten hos samene som noe positivt. Hun sier at samene har lagt fra seg sin primitive livsstil og blitt modernisert. Samene lever nå moderne liv tilnærmet «de norske» og det tenker hun er bra.

Frankenberg viser at informantene hennes veksler mellom å snakke om den hvite kulturen som en «bad culture», «no culture» og «normal culture». Når den hvite kulturen blir sett på som en ikke-kultur eller som den normale, er konsekvensene at den blir oppfattet som normen og grunnlaget som andre kulturer skal tilpasse seg etter (Frankenberg, 1993, s. 202, 204). Noras utsagn om at den samiske kulturen har blitt «vanlig» og «normal» og at det er positivt, viser nettopp til en normaliseringsprosess av den samiske kulturen hvor den norske kulturen blir oppfattet som normen, og som den rette måten å leve på. Jeg vil hevde dette er en rangering av kulturene hvor den norske kulturen blir plassert over den samiske. Det å være «normal» er en bra ting, og det er noe den samiske kulturen burde strebe etter. For at det samiske skal bli like bra som «det norske» må samisk kultur ta til seg den norske måten å leve på. På den måten blir det samiske mer sidestilt med «det norske», jo likere de blir. Nora snakker om samisk kultur som har blitt normalisert.

I media hører man om folk i Norge som er mot innvandring fordi de er redd innvandrerne skal ødelegge «det norske». De mener innvandring til Norge truer norsk kultur (Baumberger, m.fl., 2017). Da tenker man kultur har vært fast og stabil opp gjennom tiden uten noen ytre påvirkninger fra andre mennesker som kommer til landet. I motsetning til dette snakker informantene mine her om en kultur som er i endring. På den måten forstår de kultur som noe du gjør (Sørensen m.fl., 2008, s. 30). For dem er ikke kultur noe fast og stabilt, men er heller i utvikling gjennom samhandling med andre. Samisk kultur for dem har gjennomgått en forandring, og det er ikke lenger slik det en gang var.

Samisk og norsk kultur – uforenlige?

Til tross for at informantene mine mener samisk kultur har blitt lik den norske kulturen i dag, snakker de fortsatt om store forskjeller mellom kulturene. Livsformen til samene har blitt lik «den norske», men tradisjonene er fortsatt veldig ulike. Disse kulturforskjellene som ungdommene snakker om kan vi finne igjen i dagens debatter. Gullestad (2002) mener begrepet rase i stor grad har blitt byttet ut med begrepet kultur. I dag er man mer opptatt av å snakke om kulturelle forskjeller, enn å snakke om forskjellige raser. Politikere mener alle kulturer er like mye verdt, men forskjellene gjør de uforenelige (Gullestad, 2002, s. 149). Mener mine informanter disse kulturforskjellene gjør det vanskelig for samer og andre nordmenn å leve sammen i harmoni? Nora forteller her hvorfor hun mener det er viktig å ta vare på samiske tradisjoner.

M-hm. Fordi at det samiske, de er jo veldig spesiell. Det at man skjærer av øret på et reinsdyr, det er jo ganske spesielt, men jeg synes at de skal beholde det, for det er jo det de tror, ... ha reinene da. At de skal få det som sitt eget.

(Nora, 2017)

Den samiske tradisjonen Nora forteller om er markering av reinen for å vite hvem som eier den. Jeg antar hun ikke mener hele øret blir skåret av, men at det blir lagd et kutt i øret for å merke reinen. Hun beskriver det samiske som veldig forskjellig fra den norske kulturen, men til tross for dette tenker hun samene har tradisjoner som er viktige å ta vare på, som flere av informantene mine også sier. Disse forskjellene ser ikke ut til å være av stor betydning for henne. Hun snakker om forskjellene på en positiv måte, og det virker ikke å være noe negativt med det. Nettopp fordi de samiske tradisjonene er spesielle og annerledes er det viktig at samene får bevare og praktisere de. Til tross for det politikerne mener ser jeg ingenting som antyder at informantene mine mener kulturene er uforenelige. De snakker heller om det positive med forskjellene, enn at det skaper konflikter med å leve så tett sammen. Det kan ha mye å gjøre med hvor like kulturene har blitt i dag, spesielt i livsform. Altså har samene blitt lik «de norske» og tatt til seg deres måte å leve på. Derfor tenker jeg informantene mine ikke snakker om to uforenelige kulturer.

Kulturelt håndverk – hvem kan lage det?

I Norge er det debatter om hvem som skal ha rett til å kunne sy den norske bunaden. Må bunaden være sydd i Norge, eller kan den være sydd et annet sted? Må det være noen form for avstamning for å ha kunnskap om stoffene og måten bunaden skal sys på, eller kan hvem som helst lage det ved å tilegne seg dette? Ifølge Heimen Husfliden er ikke mønstrene deres allemannseie. Mange av mønstrene deres ble laget spesielt for butikken deres på slutten av 1800-tallet.

Da holder det ikke med avstamning fra stedet, men det handler heller om en kunnskap om mønstre som har gått igjen i tradisjon. Denne kunnskapen de har hatt i generasjoner tilhører bare Heimen Husfliden, ifølge daglig leder Hilde Øya (Lea, 2017). Hva med samekofte? Hvem har rett til å sy den? I en artikkel i Aftenposten reagerer folk på at samedrakten blir solgt som et kostyme i butikker i USA. Direktør Inga Hermansen Hætta ved Duodji-instituttet, et kompetansesenter for samisk håndverk, mener ikke hvem som helst kan sy kofte. Det er kunnskap og tradisjoner som går i arv, og hun mener kofter bare skal produseres i Sameland (Rapp, 2012). For Hætta handler håndverkstradisjonene om avstamning og opprinnelse, og hun mener det tilhører det samiske folket og stedet deres. For samene handler det nok om noe annet, enn det gjør for de etnisk norske. Samene har en fornorskningshistorie (Gaski, 2017) hvor de har opplevd å bli frarøvet kulturen sin, og da mener jeg det handler om å ta dette tilbake til sitt eget igjen. Ta tilbake tradisjonene og kulturen sin som de i lang tid måtte legge fra seg. I utsagnet nedenfor forteller Maren om et designfag på skolen hvor klassen hennes holdt på å lage samisk håndverk.

Ja, vi var på med skolen med design, redesign, det er slikt valgfag, og da skulle vi lage en kaffepose, også skulle vi lage armbånd, men det har ikke jeg laget enda da. Også skulle vi lage slik hekling til kaffe-posen som vi skulle henge på ... Vi lagde den mest for tradisjonen, eller fordi vi skulle ha om samisk og slikt da. Slik samisk kunst.

(Maren, 2017)

Maren forteller om en kaffepose og et armbånd de holdt på å lage på skolen som er inspirert av samisk kunst og kultur. Her snakker hun om kultur som en livsform (Gullestad, 2002). Det med håndverk og å produsere materielle ting berører kultur som oppfattes som en livsform. Det er en del av kulturarven som har gått igjen i generasjoner. Selve utførelsen kan handle om at man har kunnskap til å lage noe slikt. Da kan kultur handle om å kunne (Sørensen m.fl., 2008). Det er den kunnskap om stoffet, materialene og mønstrene til å utføre det. For Maren virker det ikke problematisk at de også skal kunne produsere samisk håndverk. De gjorde det for å lære om den samiske kulturen, og siden det var et designfag passet det å skape noe. Selv om andre nordmenn mener det er uproblematisk å lage samisk håndverk, mener flere samiske personer selv at samisk kultur og kunnskap er sterkt knyttet til avstamning.

Samisk kultur som spennende og annerledes

Selv om informantene mine beskriver den samiske kulturen som veldig annerledes og spesiell, er den samtidig spennende. Det er noe spennende med det samiske fordi det er annerledes fra det de er vant med og nærmest eksotisk. I utsagnet nedenfor forteller Petra om noe fra den samiske kulturen som hun

tenker er annerledes fra det hun er vant med, men på en spennende og positiv måte.

Og jeg føler liksom at joik, det er slik sterk musikk liksom, det er noe du føler veldig. Ikke, ikke slik festmusikk liksom. (..). Det er nesten en historie, bak det, ja.

(Petra, 2017)

Petra mener samisk joik er veldig sterk musikk og det har en større betydning bak seg. Joik er veldig annerledes fra musikk hun er vant til selv, og det er ikke musikk man for eksempel hører på fest. Samisk joik i hennes øyne er vakker musikk som har noe spennende over seg. Selv om hun merker det som annerledes er det forskjellig på en positiv måte. Om kulturene ikke sidestilles her, snakker hun hvert fall frem det samiske som bedre enn «det norske». Frankenberg (1993, s. 199) mener de hvite i USA har en tendens til å anse sin egen kultur som en ikke-kultur, mens de merker 'de andre' som mer kulturelle. Petra merker den samiske kulturen som kulturell ved å gi et bilde av joik som mer spirituell og meningsfull enn «det norske». Dette gjør hun ved å bruke beskrivende ord som «sterk» musikk som man «føler» og det har en «historie» bak.

Denne merkingen og kategoriseringen av 'de andre' mener Frankenberg (1993, s. 198) de hvite/vestlige har tendens til å gjøre, og på den andre siden forblir de hvite umerket og ikke kategorisert. I intervjuene mine forteller ungdommene mye om den samiske kulturen, mens «de norske» ble nærmest ikke nevnt. Bunaden var stort sett det eneste de trakk frem som en motsetning til samekoften. Informantene mine snakker om samene som en kategori, og det trekkes inn ting som avstamning, utseende, tilhørighet og rettigheter. Det samiske blir beskrevet som om det er noe helt annet, helt ulikt fra «det norske». De snakker som om det samiske er noe eget, og at det er noe bestemt. Det som er forskjellen mellom disse to kategoriene er at det samiske er en kategori som blir merket eller betegnet, mens «det norske» (det hvite) er en kategori som er taus. Samene og andres kultur blir veldig spesielle, særegne, annerledes og forskjellig, og derfor framstår egen kultur som ikke-merket og uten noe navn.

Oppsummering

Den samiske kulturen blir i stor grad forstått som en reindriftskultur, altså som en livsform. Denne livsformen har endret seg opp gjennom tiden og blitt mer lik den norske måten å leve på. Den norske kulturen blir det normative som samene har måtte tilpasset seg etter. Informantene mine både sidestiller det samiske med «det norske», og samtidig rangerer de sin egen kultur høyere enn den samiske kulturen. Når de snakker om samisk kultur i dag, forteller de om hvor lik det

samiske har blitt «det norske» og hvor normalt samene lever nå. Da sidestiller de kulturene med hverandre. Mens når de forteller om hvordan samene levde før, blir den livsstilen underordnet. For det samiske burde strebe etter å bli lik «det normative norske». Selv om livsformen har endret seg, er samiske tradisjoner viktige, samtidig som de er svært forskjellige fra den norske kulturen. Den samiske kulturen og kunnskapen den er tilknyttet, henger tett med avstamning og sted. Disse faktorene bestemmer hvem som har rett til denne kunnskapen. Samisk kultur blir også merket som spennende og annerledes i forhold til «det norske». Som annerledes og normalisert, blir den samiske kulturen en merket kategori. Det kan bety en underordning, men det synes å være mer en sidestilling.

Kapittel 6 Lik «oss», eller forskjellig?

I flere av intervjuene merket jeg hvordan informantene mine til tider påpekte hvor forskjellige samer og etniske nordmenn er, og at dette hadde med kultur å gjøre. Andre ganger snakket de om hvor like vi er, og at vi alle er likeverdige uansett. Gullestad (2002) hevdet at i det norske samfunnet er likhet en grunnleggende verdi. Det å oppfatte seg som 'lik som' er det som inkluderer, mens forskjellighet kan bli problematisk og ekskluderende. Likhet blir dermed en grensemarkør for det som passer inn (Gullestad, 2002). Spørsmålet er da; hva er som ikke passer inn? Det jeg ønsker å finne ut her er hvordan majoritetsungdom i Norge snakker om likhet og forskjellighet når det gjelder det samiske og det norske. Hva er det man ser ved å være majoritet? Hva blir trukket fram som det eforskjellig? Er det noen forskjeller som er viktigere enn andre, det vil si at de virker ekskluderende og rangerende? Og hva skal til for å bli 'lik som'?

Samer som forskjellige

Informantene mine fortalte en god del om det de mente var annerledes med det samiske. Som jeg skrev om i forrige kapittel var det mye med den samiske kulturen som gjorde at den skilte seg fra den norske. De nevnte ting som reindrift, joik og kofte, og i noen grad ble den samiske kulturen merket som mer kulturell og spennende enn «den norske». Et annet tema vi kom inn på var synlig forskjell. De diskuterte om samer ser annerledes ut, og dermed skiller seg ut.

Synlig forskjell

Klesdrakt, bruk av eller ikke bruk av alkohol og å spise/ikke spise svinekjøtt er noen eksempler på synlige forskjeller. Ifølge Rugkåsa, Eide og Ylvisaker (2015, s. 5) har folk et behov for å gi slike forskjeller en mening og dermed definerer og kategoriserer man det. Under intervjuene spurte jeg informantene mine om de kunne se på en person at de var samisk, hvis personen ikke hadde fortalt det. De aller fleste nevnte kofte som en synlig forskjell, mens noen av de også mente det var utseendemessige trekk som gjorde at samene skilte seg ut.

Intervjuer: Hvordan vet du om noen er samisk, hvis de ikke forteller deg det?

Elin: Jeg tror ikke jeg hadde merket det egentlig. Det, altså du har jo, ting kan være opplagt, hvis man kommer med kofte på 17. mai, eller hvis man sier det da ... men tror ikke jeg kan kjenne igjen en same hvis jeg ikke får vite det.

Intervjuer: Ikke noen utseende forskjeller?

Elin: Jeg vet at det er forskjeller, eller små hvert fall. Typiske trekk, men jeg er ikke nå flink å se det selv, tror jeg ikke.

Intervjuer: Hvilke trekk er det du tenker på?

Elin: Jeg tror, altså læreren vårs snakket om det en gang, men det var ofte høyere kinnbein, og jeg tror det er vanlig med mørkt hår, jeg vet ikke så mye om det. Smalere øyne, tror jeg.

(Elin, 2017)

Elin trekker først frem kofta som en synlig forskjell, men mener at hun ellers ikke kunne sett på en person om vedkommende var samisk. Hun forteller videre om noen trekk hos samene som hun mener gjør de annerledes, men som hun sier ikke er så lett å oppdage. Dette er noe hun har lært om på skolen og det kan derfor hende det ikke er en tanke hun har gjort seg selv. Det kan hende hun ikke nødvendigvis selv mener det er forskjeller der, men siden hun har hørt det fra læreren sin må det stemme. Det var flere av informantene mine som nevnte at det var forskjeller i utseende, mens andre ikke mente det er noen. En ting det var enighet rundt var at kofta er et klart tegn på at noen er samisk. Petra, for eksempel, sier «... det er vel noe med kofte på 17. mai, så vet du at de er same». Hvis de ser en person med samekofte på, da tar de det som en selvfølge at personen er samisk. Samekofte blir slik en synlig forskjell.

Selv om informantene mine nevner utseendemessige forskjeller her, er ikke disse forskjellene særlig synlig for dem, og de legger ikke merke til forskjellene før de blir fortalt om dem. De sier at det er en forskjell der, men den er ikke av stor betydning. Utsagnet til Elin er et godt eksempel på dette. Hun forteller heller om kofta som en forskjell, som handler om kulturforskjeller og ikke utseendeforskjeller.

Samene ble kategorisert som en egen rase tidligere. I raseforskningens storhetstid mente forskere at samene var kortskaller og tilhørte en underlegen rase, mens andre nordmenn var langskaller og ble plassert høyere i hierarkiet (Fugelsnes, 2016). I intervjuet med Sissel kommenterer hun et klipp fra filmen *Sameblod* hvor de målte hodene til elevene på skolen.

De (samene) var jo ikke nå annerledes, de hadde jo ikke nå bedre hjerne eller hode eller større, de, eller større (peker på hodet) her, de målte hvert fall her, husker jeg. Og de tok bilder av henne naken, eller noe. For å vise, ja, for å se, også hvor stort hodet var, for de trudde at, hvis, jo større hode man har, så er man mer smart, eller noe.

(Sissel, 2017)

Sissel kritiserer denne raseforskningen som pågikk før, og mener det ikke er noen forskjell i anatomen på samer og etniske nordmenn. Hun tenker denne hodemålingen var helt latterlig fordi samene hadde ikke mindre hode eller hjerne. Med dette utsagnet viser hun at måten man tenkte om samene før, ikke gjelder for henne i dag. Forståelsen hun har om samer sammenfaller ikke med

teorier fra raseforskningen som regjerte før, men viser heller et skifte i hvordan man oppfatter samene i dag.

Frankenberg (1993, s. 11) skriver at 'rase' er sosialt konstruert, og det betyr at hvem som defineres som innenfor en 'rase' kan endres over tid. Hun kommer med et eksempel fra historisk forskning som viser til den ustabile kategoriseringen av hvithet. Hun skriver at japanske amerikanere før ble sett på som «ikke-hvit», eller «de andre», men at det i dag har endret seg til de blir anerkjent som en spesifikk etnisk gruppe under kategorien «Asian and Pacific Islanders» (Frankenberg 1993, s. 11). De har beveget seg fra kategorien «ikke-hvit» til å bli oppfattet som en akseptert etnisk gruppe. Det samme gjelder med amerikanske jøder, amerikanske italienere og latinere, som har blitt oppfattet som både «hvit» og «ikke-hvit» gjennom tidene (Frankenberg 1993, s. 11). Frankenberg viser hvordan kategorisering som «hvit» og «ikke-hvit» er knyttet til privilegier, ressurser, posisjoner og status, og mangel på dette. Samene har også opplevd å gå i fra å bli ansett som «ikke-hvit», til å bli «hvit».

I sitatet nedenfor forteller Nora om et klipp hun husker fra filmen. Videre kommenterer hun utseende til hovedpersonen og forteller at hun ikke mener jenta ser samisk ut, men helt «normal» ut.

Og de skulle dra ned fra fjellet eller der de bodde da, dra på en skole som var i Sverige for å lære seg svensk da, eller for å bli svensk. (...). Også ble hun godkjent, og hun ble liksom en svensk person da. (...), så hun så helt normal ut, hun så ikke ut som om hun var samisk.

(Nora, 2017)

Hva mener Nora med at jenta ser normal ut, og ikke samisk? Jeg vil hevde Nora snakker om en overgang her. Den samiske jenta har beveget seg fra å bli oppfattet av Nora som «ikke-hvit» til «hvit», altså fra samisk til «svensk». Det er en rangering som er knyttet til utseende. Utsagnene fra Nora og Sissel viser en endring i synet på samer. Innholdet i kategorien har forandret seg, for samene har gått i fra å bli oppfattet som fysisk annerledes til å bli lik «de norske». Informantene min har her en forståelse av samene som lik, og ikke utseendemessig annerledes. Det kan bety at 'rase' som synlig forskjell ikke er veldig fremme i den offentlige diskursen lenger når det gjelder samer, noe som kan skyldes statusen som urfolk som samene fikk på 1980-tallet (Vik, 2017). Gullestad (2002, s. 149) skriver dessuten at ordet 'rase' ikke brukes særlig i dag, og det er muligens byttet ut med begrepet kultur. Det kan også være en grunn til at informantene mine ikke fokuserer like mye på forskjeller i utseende.

Samer som forskjellig og underordnet

I forrige avsnitt gikk jeg inn på noen forskjeller informantene mine mente det var mellom samene og andre nordmenn. Det var forskjeller som ikke virket å være av stor betydning for dem, og derfor ikke forskjeller de rangerte. De nevnte også andre ting de mente var annerledes, men disse forskjellene syntes å være av en annen type. Dette var forskjeller som ikke ble sett på som positive, men heller det som gjorde at samene ble ansett som underlegen. De fortalte om samenes primitive levestil, spesielt før, og hvordan samenes intelligens ble oppfattet som lavere.

Samer som primitive og dumme

Informantene mine snakket om den samiske levemåten, spesielt før, som primitiv. De snakket frem at samene bodde i lavvo, levde av reindrift og at de ikke hadde teknologi. Samene her ble framstilt som «nærmere naturen». De bodde i naturen og levde av det naturen hadde å by på. Tidligere raseteorier mente folk hadde medfødte egenskaper som skapte forskjeller i levestandarder. Samenes primitive levestil ble sett på som svakt og underlegent i forhold til «det norske» (Kjeldstadli, 2018). I intervjuet med Nina forteller hun meg hva som gjorde mest inntrykk på henne fra filmen *Sameblod*, og hun trekker frem forskjeller i levemåter.

Kanskje forskjellene på hvordan det var der hvor de samene bodde og i Oslo der da. For samene bodde liksom litt mer sånn ut og hadde ikke så mye teknologi, mens de i Oslo hadde veldig mye, og i husene der så var det liksom veldig mye dyre ting og store hus og sånt.

(Nina, 2017)

Nina nevner forskjellene mellom hvordan samene og de i Oslo bodde. Selv om hun har et inntrykk av at handlingen foregår i Oslo, er det egentlig i Stockholm filmen tar sted. Hvorfor gjorde akkurat dette mest inntrykk på henne? Var hun ikke klar over disse forskjellene, eller var hun bare overrasket over hvor store disse forskjellene var? Jeg spurte henne videre hvorfor hun tenkte det var slik, og hun svarte at den samiske levemåten antageligvis er mindre lønnsom enn annet arbeid. Jeg mener Nina forbinder det å tjene godt, og det å bo i store og fine hus med noe mer positivt enn å leve primitivt. Dermed blir levemåten til samene sett ned på fordi det oppfattes som «feil» måte å leve på, og samene burde strebe til å komme på nivå med «de norske». Når Nina sier at samene bodde ute i naturen, og de eide ikke teknologi eller dyre ting, vil jeg hevde at hun mener samene ikke lever slik de burde. At samene skal ønske å ha disse tingene, og på den måten leve et moderne liv slik andre nordmenn gjør. Solheim (1998) mener det er forskjell på forskjeller og hun bruker metaforer som «digitale» og «analoge» forskjeller til å forklare dette. «Digitale» forskjeller beskriver hun som gjensidig utelukkende, som vil si at de kan ikke være begge

deler. «Analoge» forskjeller kan være motsetninger, men er ikke vesensforskjellige (Solheim, 1998, s. 25). Det Nina forteller kan sammenlignes med det Solheim betegner som digital forskjellighet. Den primitive levemåten til samene som hun snakker om er en vesensforskjell mellom samer og «de norske». Samer og andre nordmenn blir oppfattet som helt forskjellig fra hverandre på grunn av livsstilen.

I tillegg til å bli oppfattet som primitive, ble samene også ansett som mindre utviklet eller intelligente. Raseforskningen før mente størrelsen på hodeskallen var knyttet til hvor intelligent ulike folkegrupper var, og dermed ble samene, som var «kortskaller», oppfattet som mindre intelligente (Kvittingen, 2016). I sitatet nedenfor forteller Petra om en utstilling hun og klassen hadde vært på, og at hun syntes det var bra at utstillingen ikke framstilte samene som mindre smarte.

Også syntes jeg det var veldig fint framstilt liksom måten det stod på og slikt, og det fikk ikke samene til å høres dumme ut, slik dumt, ikke dum, men dumt ut, liksom. Slik som det var før i tiden. Men det var liksom, alt var bare positivt, på en måte, eller ikke positivt, men ja, du skjønner hva jeg mener.

(Petra, 2017)

Petra sier at hun synes det var bra at utstillingen ikke fikk samene til å høres dumme ut, slik dem ble oppfattet tidligere. Hun går i fra å si dumme, til heller å kalle det «dumt ut». Det virker som hun synes det er ubehagelig å kalle samene dumme, til tross for at hun referer til et syn som var dominerende før. Det kan høres ut som hun ikke hadde blitt overrasket hvis samene faktisk hadde blitt fremstilt som mindre intellektuelle i utstillingen, siden hun bare sier at det er bra at de ikke ble det. Er det et syn som fortsatt henger igjen? En forskningsrapport fra 2016 viser at samene har de siste årene opplevd fire ganger mer diskriminering enn majoritetsbefolkningen (Lian, 2016). Ungdommene jeg intervjuet var klar over hvordan samene ble oppfattet før, som primitive og mindre intelligente, men dette var tanker og syn det ikke fremsto som de hadde.

Samer som forskjellig, men likeverdige

Informantene mine snakker mye om hvor forskjellig den samiske kulturen er fra den tradisjonelle norske. Det er forskjeller i levemåte, utseende og kultur. Til tross for disse forskjellene virker de å være positive til disse forskjellene, og de forteller om hvor viktig det er med likeverd og rettferdighet. Ungdommene jeg intervjuet mener at det har blitt mer likestilling i dag, og at samene nå blir sett på som likeverdige. De sier det er viktig at samene har de samme rettigheter som andre nordmenn.

«Får lov å være den de vil»

Flere av informantene mine snakket om hvor mye bedre samene har det i dag i forhold til tidligere. De mener det har skjedd store endringer opp gjennom tiden hvor samene i dag har fått rettigheter som gjør at de kan bevare og praktisere den samiske kulturen sin i høyere grad. Maren ga meg et innblikk i hennes tanker rundt disse endringene som har skjedd over tid.

... Fordi jeg synes det er bra hvordan folk lar de få gjøre hva de vil nå da. Også hvordan det har utviklet seg. På at de får lov til å gjøre mer og mer ... Også, men jeg synes det er bra hvordan de får lov til rettighetene sine da. Får lov å være den de vil.

(Maren, 2017)

Maren er positiv til disse endringene som har gjort at samene har blitt likeverdige med andre nordmenn, og de har fått samme rettigheter. Maren nevner noen forskjeller her mellom samene og andre nordmenn, men hovedfokuset er på rettighetene samene har nå. Selv om ungdommene mener samene er forskjellig, er det fremdeles viktig for dem at alle er likeverdige. Det går litt imot det Gullestad (2002) skriver om likehetstankegangen i Norge. Det er en tankegang hvor man tenker at ideen om likeverd lett fører til ideen om likhet. At folk ofte må føle seg like for å mene at de passer sammen. Her snakker ikke ungdommene om likhet, men om forskjellighet og hvor viktig det er at samene får rettigheter til å bevare sine tradisjoner.

En ting alle informantene mine er enige om, er at samene blir behandlet mye bedre nå enn før. Men Petra og Maren forteller også om en annen side av saken, hvor de virker noe usikker på hvor bra det egentlig har blitt. De forteller om en vindmøllepark som planlegges å bli bygd opp på områder hvor det er reinsdyr som har beite. I dette sitatet forteller Petra om hvor urettferdig dette er overfor samene.

Så jeg tror de blir behandlet mye bedre enn før, men fortsatt så er det ikke helt slikt. Og det er jo, så er det jo folk som bygger over, liksom, beiteområdet til reinene og slikt, også bygger dem vindmøllepark og slikt. Slik, de bryr seg ikke om at folk som har de, eller bruker de områdene. Og, ja, så de, de bryr seg ikke så veldig mye, liksom de tenker, eller jeg tenker at de fleste tenker at de ikke skal liksom gjøre noe mot samene for det er hverdagslige ting som ødelegger.

(Petra, 2017)

Petra mener dette ikke står i stil med rettighetene samene burde ha. Jeg vil hevde hun mener dette er en side som viser et forhold mellom samene og andre nordmenn som ikke like likestilte som man skulle tro. Det er «de norske» som har makta til å bestemme om dette skal bli gjennomført eller ikke, og samene har ikke selv noen kontroll over dette. Petra mener de ikke bryr seg om at noen

samer har reinbeite der. Det høres også ut som hun tenker at «de norske» ikke ønsker å gjøre dette mot samene, men de trenger disse områdene selv, og da har de makta til å ta det. Dette viser til en forståelse hvor samene ikke oppfattes som likeverdige med andre nordmenn.

Samer som lik «oss»

På den ene siden snakket informantene mine mye om hvor forskjellige samer og andre nordmenn er, mens på den andre siden var de også opptatt av å få frem hvor like samene har blitt «de norske». Solheim (2008) mener at ved å fremheve det som er likt mellom folk ikke betyr at man overser det forskjellige, men det viser at man kan se noen likheter selv om man er veldig annerledes fra hverandre. Selv om ungdommene snakker om store forskjeller, lar de ikke det nødvendigvis ha en stor betydning. Videre skal jeg ta for meg hvordan ungdommene snakker om endringer hos samene, der de har beveget seg fra unormal til normal, og om det finnes grenser for hva som passer inn i det norske.

Fra å være unormal til å bli normal

Informantene mine hadde flere utsagn hvor de kalte «det norske» for det normale og det vanlige, og på den måten blir det samiske oppfattet som det unormale. I sitatet nedenfor ser vi et eksempel hvor Maren forteller om den samiske jenta i *Sameblod*, og sammenligner det hun opplevde med norske barn og utdanning.

Ja, det var jo det med at hun ikke fikk vanlig utdanning. Og det med at, at det de ble pisket og slikt da. Også tror ikke, det blir jo ikke vanlige norske barn.

(Maren, 2017)

Maren forteller at samiske barn ikke fikk vanlig utdanning, og at vanlige norske barn ble behandlet mye bedre enn de samiske. Hun kaller dem ikke bare for norske barn, men «vanlige» norske barn. Hvis norske barn er det vanlige, hva blir motsetningen? Blir de samiske barna de uvanlige da? Det høres slik ut. Gullestad skriver om hvordan majoriteten setter rammene for det som oppfattes som det normative og det rette (Gullestad, 2002, s. 16 & 17). Maren, og flere av mine andre informanter, tar majoritetens ståsted og de bidrar i å bestemme det som blir oppfattet som det normale og det vanlige. Det ungdommene betrakter som «det norske» blir definert som det normale og det rette, og dermed blir det samiske på den andre siden sett på som noe fremmed og unormalt. Nora forteller i neste utsagn hvordan samene har gått fra å være «unormal» til å bli oppfattet som «normal».

De, jeg tror at de bodde litt mer i lavvo, og var litt mer ute i naturen. Nå bor de jo i fine hus, og de er helt normal. Dem spiser ikke, før i tiden spiste de veldig mye rein. Nå spiser de helt vanlig taco og helt vanlig mat.

(Nora, 2017)

Nora forteller om hvordan levestilen til samene har endret seg fra før til i dag. De har i hennes øyne beveget seg fra å leve en unormal livsstil til nå å leve slik hun betegner som normalt. At samene har tilegnet seg «den norske» måten å leve på og derfor blir de nå oppfattet som normale. Det informantene mine gjør her er å bidra i en normaliseringsprosess. De snakker frem en endring i forståelsen av samer. Før ble samene sett på som «unormale» og «uvanlige», mens nå mener ungdommene at samene har blitt helt «normale» slik som de. Dette kan sees i lys av det Frankenberg (1993) kaller en diskurs om fargeblindhet. Fargeblindhet beskriver en tankegang hvor man prøver å overse hudfarge, eller ikke akseptere 'raseforskjeller'. Denne diskursen Frankenberg snakker om er en forståelse som er med på å gjøre «lik». Samtidig må man spørre seg; å gjøre lik som hva? Frankenberg viser hvordan de hvite og hvit kultur blir norm og normativt, og da blir det de fargede som skal tilpasse seg de. Normaliseringsprosessen som informantene mine bidrar inn i handler om at samene skal bli lik de, lik den norske majoriteten. Jentene holder på å vanliggjøre samene her, og det er de som definerer det som blir oppfattet som vanlig. Samene har måtte tilpasse seg det ungdommene, som en del av majoriteten, definerer som det normative og det rette. Det er de som sitter med makta til å definere samene som normale eller unormale, og ikke samene selv (Gullestad 2002, s. 43). Samene må bli «lik» de, lik «de norske», for å bli oppfattet som normale. På den måten er samene fortsatt underordnet informantene mine og den norske majoriteten. Det er en slags blindhet her hvor man ikke ser at samene fortsatt blir underordnet «de norske», fordi ungdommene tenker det er positivt at de snakker frem samene som lik dem selv. Informantene mine mener det fortsatt finnes forskjeller mellom samene og andre nordmenn, men disse forskjellene virker ikke å være like store som før. Samene har gått i fra å være utenfor eller marginaliserte, til å bli inkludert, men ikke helt sidestilt eller likeverdige.

Er det grenser for norskhet?

I Norge foregår det debatter rundt det å kunne flagge med andre flagg enn det norske på 17. mai. I intervjuene med Trine, Nora og Petra fortalte de hvilke tanker de hadde rundt dette temaet, i tillegg til hva de tenker om at samer bruker samekofte på 17. mai. De snakker inn i en diskusjon her om hva som er forståelsen av 17. mai. I utsagnet nedenfor forteller Petra hva hun tenker om det å bruke sameflagget på Norges nasjonaldag.

De er jo fortsatt norsk, det er bare det at de har en annen tradisjon. For det er, men jeg synes det blir litt feil hvis dem liksom har sameflagget oppe, for der er jo norsk grunnlovsdag vi feirer liksom. Da er det, da er det Norge som er, det er ikke det at jeg har noe imot det liksom, at de har det, men det er liksom litt rart på en måte. Når det er Norge vi feirer på en måte.

(Petra, 2017)

Petra mener det ikke egner seg å bruke det samiske flagget på Norges nasjonaldag, og det samme sier Nora og Trine. De har en forståelse av sameflagget som en ting som ikke passer inn i «det norske». Symboliserer sameflagget en grense for norskhet? Jeg mener det gjør det for ungdommene her. Flagget passer ikke inn i «det norske», for det står for noe helt annet. For dem blir sameflagget for annerledes. Det blir en forskjell som utgjør en forskjell. Flagget representerer et annet folk enn det norske folk. Derfor passer det seg ikke å veive med det samiske flagget på Norges nasjonaldag. Alle tre setter en klar grense ved sameflagget som noe som ikke hører til i «det norske».

Diskusjonen rundt å bruke samekofta på 17. mai hadde mer delte meninger. Både Trine og Nora mener kofta, likt med flagget, heller ikke passer inn på 17. mai. Dette påpeker Trine i utsagnet nedenfor.

... Det er jo Norge sin nasjonaldag, og da er det vel de som har en type bunad, så man går jo med bunader. Men samtidig så er det kanskje litt rart da, fordi det kanskje liksom, koster kanskje noe man bruker på samene sin nasjonaldag. Og bunad er noe man bruker på Norges sin nasjonaldag. Men det er jo selvfølgelig helt greit at de gjør det, men det er kanskje bare litt rart på en måte.

(Trine, 2017)

Trine har samme forståelse av sameflagget og kofta. Begge to symboliserer noe annerledes som ikke passer på Norges nasjonaldag, som ikke passer inn i «det norske». Både Trine og Nora setter en grense ved kofta og flagget, for det hører ikke til i «det norske». Mens de mener kofta representerer noe lignende som flagget gjør, hadde Petra en annen forståelse. Hun sier «men det at de går i kofte, det er jo deres måte, det er jo slik de pynter seg, så det er jo noe annet» (Petra, 2017). Selv om Petra tenker at det samiske flagget ikke egner seg på Norges nasjonaldag, har hun en annen forståelse av samekofta. Hun mener kofta er noe du pynter deg med, likt med bunaden. Hun likestiller kofta med bunaden, og de blir likeverdige. Jentene trekker på to diskurser her. På den ene siden setter sameflagget og kofta en grense for det som ikke passer inn i «det norske». På den andre siden har vi kofta som ikke havner utenfor «det norske», men heller sidestilles. Den blir forstått som et plagg som representerer det samme som den norske bunaden og det blir dermed 'lik som'.

Oppsummering

Informantene mine trekker ofte frem det som gjør samer forskjellig fra andre nordmenn når de snakker om samenes historie, mens de bruker begreper som likeverd og likestilling når de snakker om deres situasjon i dag. Gjennom analysen av informantene sine tanker rundt forskjellighet og likhet, har jeg funnet frem til fire forståelsesrammer. Den ene handler om samer som forskjellig. Det er ingen form for rangering her, ungdommene konstaterer bare at samene er annerledes. De forteller om utseendemessige forskjeller, men det har liten betydning for dem. En synlig forskjell de trekker frem er samekofta som er et klart og tydelig tegn på at noen er samisk. En annen forståelse ungdommene snakker frem er samer som forskjellig og underordnet. Her rangerer de dem selv over samene når de snakker om samene i fortid. De trekker frem hvordan samene ble oppfattet som primitive og mindre intelligent. En tredje forståelse er samer som forskjellig, men likeverdige. De er opptatt av rettferdighet og at samene skal ha frihet til å være den de vil. I den siste forståelsesrammen snakker de frem samene som lik dem selv. Ungdommene mener samene i dag har blitt lik «de norske». Samene har også blitt mer normale i deres øyne nå, sammenlignet med før. Samene har altså beveget seg mellom kategorier som «ikke-hvit» til «hvit», og de har nå blitt mer lik «de norske». Like fullt er det grenser for likhet. Denne grensen kommer til uttrykk når ungdommene snakker om hva som passer inn i forbindelse med nasjonaldagen. Denne dagen er det «det norske» som skal feires. Ungdommene blander mye mellom å kalle samene like og på den andre siden forskjellig. Den tolkningsrammen som ser ut til å være mest fremtredende her er samer som like og sidestilte. De er mest opptatt av å fortelle om hvor like samene har blitt de «normative» norske, og når de snakker om likhet sidestiller de samene med etnisk norske.

Kapittel 7 Avslutning

I denne oppgaven har jeg studert hvordan ungdommer i Norge snakker om samer og samisk kultur. Jeg var ute etter å finne hvilke tolkningsrammer som var dominerende hos dem, og jeg har undersøkt dette gjennom begrepene identitet, kultur, likhet og forskjell. Metoden min bestod av å intervju syv ungdommer i alderen 13-14 år hvor jeg i stor grad brukte spørsmål rettet mot filmen kalt *Sameblod*, som alle informantene hadde sett og som nettopp tematiserte disse begrepene. I dette kapitlet skal jeg gi en oppsummering av mine viktigste funn, og deretter presentere konklusjonen min. Til slutt skal jeg ta for meg veien videre hvor jeg skal diskutere ubesvarte spørsmål fra mitt eget prosjekt og å se på mulige prosjekter som kan forskes videre på.

Oppsummering av hovedfunn

Jeg har analysert hvordan ungdommer forstår kultur og identitet, og likhet og forskjell gjennom hvordan de snakker om det samiske. Det finnes flere forståelser av identitet. De nevner elementer som avstamning, sted og kultur når de snakker om hvem de anser som samisk, og disse elementene glir over i hverandre. I dagens debatter rundt hvem som oppfattes som samisk blir kultur ansett som et viktigere element enn sted. Dette mener jeg blir annerledes for samene siden de defineres som et urfolk og dermed oppfattes som et folk som alltid har bodd i Norge. Informantene mine nevner derfor alle disse tre elementene som viktige for samisk identifikasjon, uten å skape noe klart skille mellom dem. En annen forståelse er identitet som noe man velger selv. Her snakkes det som om hvem som helst kan identifisere seg som samisk, uten at avstamning, sted og kultur må være inne i bilde. Det finnes også ulike forståelser for hvem som kan bruke samekofta. En forståelse er at den er knyttet til opphav, sted og identitet, mens en annen forståelse er at hvem som helst kan bruke plagget. Men dette er igjen betinget av opphav siden det er snakk om bruk av kofte i samisk slekt. Det å være individuell og unik settes høyt, men samtidig er det viktig å ha en tilhørighet til noen. Dette er spesielt viktig i den alderen hvor de prøver å finne seg selv. Identiteten deres blir også påvirket av hvilke forventninger samfunnet har til deg. Det finnes også forventninger til det å bli forstått som «ekte» same. Det snakkes som om det finnes grader av samiskhet, og jeg mener visse forventninger må innfris for at man skal bli oppfattet som «ekte» same. Det stilles da spesielt krav om kultur og å være medfødt for å bli forstått som «ekte».

Hvordan de tolker samisk kultur er sterkt forbundet med reindriften, altså som en livsform. Reindriften blir entydig det samiske, spesielt fordi det omtales mye i media og undervises mye om på skolen. Den samiske kulturen i dag har endret

seg mye opp gjennom tiden og den har blitt mer lik «den norske». Samene har lagt fra seg mye av sin livsform, i tilegnet seg «den norske» måten å leve på. Det som blir tolket som det normative og rette. Til tross for dette er samiske tradisjoner viktige å ta vare på, samtidig som de er svært forskjellig fra norsk kultur. Samisk kultur og kunnskap henger tett sammen med avstamning ved at det er viktig å videreføre denne kunnskapen innenfor det samiske miljøet. Selv om samisk kultur er annerledes, blir den samtidig ansett som mer spennende. Den samiske kulturen oppfattes som mer kulturell enn «den norske» og blir merket som spesiell og dermed annerledes. På den andre siden er den norske kulturen som blir stående uten navn og umerket. Konsekvensen av dette er at den umerkede kulturen blir ansett som normen, og andre kulturer må tilpasse seg etter den. Majoriteten har på den måten makten til å kunne sette rammene for handlingsmønstre til andre.

Hvilke forståelser de har rundt likhet og forskjell, er knyttet til fire tolkningsrammer. Den ene handler om samer som forskjellige. Det er snakk om forskjeller utseendemessig, men det er forskjeller som er lite synlig og ikke rangerer. Det er forskjeller som ikke er spesielt viktig, og heller ikke lette å oppdage. Den andre tolkningsrammen er samer som forskjellige og underordnet. Før ble samene forstått som primitive og mindre intelligente på grunn av tidligere raseforskning, og de ble ansett som en egen underlegen rase. Ungdommene trekker frem disse forståelsene, men de er tydelig imot slike tankeganger i dag. Når de snakker om den primitive levemåten til samene før, og hvordan det har endret seg til i dag, snakker de om det som noe positivt. På den måten blir livsstilen til samene før nærmest noe negativt, og derfor mener jeg det er snakk om en underordning i forhold til det. En tredje forståelse er samer som forskjellig, men likeverdige. De er opptatt av at samene skal få bevare kulturen sin og praktisere den. Det er viktig med rettferdighet selv om det finnes forskjeller mellom samene og andre nordmenn. Til tross for dette snakker de om urettferdig behandling hvor forholdet til samene og etnisk norske ikke er like bra som en skulle trodd. Den siste tolkningsrammen handler om samene som like. Samene har endret seg mye opp gjennom tiden. De har lagt fra seg den primitive levemåten og de har blitt lik «de norske». Det er altså samene som har måtte endre seg å bli lik det «de norske» fordi de er det normative. De snakker også om grenser for norskhet hvor ikke alt passer inn i «det norske», slik som samekofta og det samiske flagg på Norges nasjonaldag. Det kommer an på hva det representerer og hvem som tolker det.

Konklusjon

Det finnes flere forståelser ungdommer i Norge har om samer og samisk kultur. Knyttet til identitet nevner de i stor grad avstamning, sted og kultur som viktige elementer, som går i hverandre. En annen forståelse av identitet de snakker frem er at det handler om et fritt valg, uavhengig av hvem du fødes som og hvor du kommer fra. De nevner altså hovedsakelig to tolkningsrammer knyttet til identitet, men den første ser ut til å være mer dominerende. De er mer opptatt av å snakke om «født slik», «kommer derfra» og «vokst opp med å tro på» i forhold til samisk identifikasjon, enn som noe man velger helt selv. Selv om kultur i form av språk ikke nevnes, til tross for at det er det viktigste elementet i dagens identitetsdebatter blant samer, betyr det ikke nødvendigvis at dette ikke er et viktig kriterium for de også. Hvis jeg hadde spurt de spesifikt om dette, kan det godt hende de hadde tatt språk med, og siden så mange samer i dag snakker norsk, og færre samisk, kan det bli tatt for gitt at samer snakker norsk.

Den samiske kulturen blir hovedsakelig forstått som en livsform, og da knytter de det spesielt til reindrift. Samisk kultur blir på en måte entydig oppfattet som reindrift, og det er ikke noe rart når det nevnes mye både i media og på skolen. Til tross for at den samiske kulturen har blitt normalisert, spesielt livsformen, merkes den fortsatt som annerledes. Men det de nevner som annerledes ser ut til å bli ansett som noe positivt og spennende. Selv om det kan høres ut som en underordning når informantene snakker om den samiske måten å leve på før, er det positivt at livsformen til samene har endret seg og blitt lik den norske, og på den måten mener jeg de sidestiller den samiske kulturen med den norske slik den er i dag.

Samene og det samiske har i stor grad blitt lik «de norske», lik det den norske majoriteten definerer som det normative. Samtidig snakker de om hvor forskjellige og annerledes samer er. Når de snakker om likhet er de stort sett opptatt av den samiske livsformen som har endret seg mye opp gjennom tiden og blitt mer lik det normative norske. Det som er annerledes omfatter tradisjoner og skikker, men dette er forskjeller som ikke rangeres. Hvis det er snakk om en rangering, er det koblet til hvordan samene levde før, for de mener det er positivt at samene har endret seg til i dag. Men levemåten til samene nå er tilnærmet lik den norske, og derfor fremtrer det heller som en sidestilling. Til tross for de positive forskjellene som ikke rangeres, setter de grenser for norskhet. Selv om de er positive til forskjellene passer ikke alt fra det samiske inn i det norske. Det kan høres ut som kulturene er uforenlige da og vil ha problemer med å leve sammen, men slik tolker jeg det ikke. Den samiske og den norske kulturen kan leve side om side i harmoni til tross for forskjellene.

Ungdommene er veldig opptatt av likhet, og et spørsmål er om samene kan bli helt lik når kulturen og identiteten oppfattes som veldig forskjellig fra «det

norske». På en side virker det ikke som de vil at samene skal bli helt like for de er veldig positiv til mangfold og individualitet. Mens på den andre siden snakker de om hvor positivt det er at samene har blitt lik dem. Jeg mener ungdommene ikke vil at samene skal bli helt lik den norske majoriteten. Da er det ikke noe igjen av det samiske, og det som gjør dem spesiell og unik. Samisk kultur og samisk identitet forsvinner da helt. Den dominerende tolkningsrammen rundt samer og samisk kultur fremtrer her som at samene oppfattes som like og forskjellige på en og samme tid. De er lik etnisk norske, samtidig som de blir merket som annerledes med sin egen identitet og kultur. Selv om jeg har forsket på forståelser av det samiske i denne oppgaven, kan dette bidra til å reflektere over mange andre sentrale tematikker i dagens samfunn.

Veien videre

Informantene mine fortalte en del om hva de hadde lært på skolen om samer og det samiske. Noen fortalte at de hadde hørt om utseendemessige forskjeller på skolen, og teorier om hvor samene egentlig stammer fra. De fortalte at det de lærte på skolen var hovedsakelig om hvordan samene levde før, og lite om hvordan dagens situasjon er. Et prosjekt som kan forskes på videre er på hvilken måte skolen er med på å forme forståelsene ungdommer i Norge har om samer og samisk kultur. Man kan se på hvilken rolle skolen har hatt i å produsere disse forståelsene hos ungdommene, og hvordan skolen er med på å påvirke hva de tenker og synes om det samiske.

Et annet forskningsprosjekt kan være å sammenligne forståelser ungdommer har med forståelsene til mer voksne informanter. Man kan undersøke om de har mye av de samme forståelsene, eller om unge og voksne tolker identitet, kultur, og forskjell og likhet veldig ulikt. Et siste prosjekt som jeg vil foreslå å forske videre på er om det finnes en kobling mellom forståelser og holdninger. Man kan undersøke om det er en sammenheng mellom ulike forståelser folk har av samer, og hvilke holdninger, fordommer og stereotypier det finnes blant folk.

Litteraturliste

Backe-Hansen, E., & Frønes, I. (2012). Innledning. I Backe-Hansen, E., & Frønes, I. (Red.) *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Baumberger, B., Borgersen, V., Bjerkan, L. & Andersen, E. R. (2017). Hver tredje nordmann mener innvandring truer norsk kultur. *Aftenposten*. Hentet 30. april 2018 fra <https://www.aftenposten.no/>

Berg, B. A. (2001). *Holdninger til samer og samiske forhold 1996-2000*. Tromsø: Senter for samiske studier.

Borger, N., Leeuw, E. de, Hox, J. J. (2000). «Children as Respondents in Survey Research: Cognitive Development and Response Quality.» *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, (66), 60-75.

Cederborg, A.-C. (2000). *Barneintervjuer. Vägledning vid utredningsarbete*. Falköping: Liber.

NTB (2016, 23. mai). Krevde erstatning for 1.200 reinsdyr. *Dagens Næringsliv*. Hentet 30. april 2018 fra <https://www.dn.no/>

Eide, B. J. & Winger, N. (2003). *Fra barns synsvinkel: intervju med barn – metodiske og etiske refleksjoner*. Oslo: Cappelen akademisk

Esterberg, K. G. (2002). *Qualitative Methods in Social Research*. Boston: McGraw-Hill.

Frankenberg, Ruth (1993). *White woman. Race matters. The social construction of whiteness*. London: Routledge.

Fugelsnes, E. (2016). Samene har ofte ikke kjent seg igjen i forskningsresultatene. Hentet 20. april 2018 fra <https://forskning.no/helse-forskningsetikk-samfunn-gentechnologi/2016/06/fra-skallemlinger-til-selvbestemmelse>

Gaski, H. (2017). Samenes historie. I *Store norske leksikon*. Hentet 28. mai 2018 fra https://snl.no/samenes_historie#-Fornorsking_og_misjonering_i_Norge

Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gulløy, E. & Haraldsen, G. (2012). Spørreskjemaundersøkelser blant barn og unge. I Backe-Hansen, E., & Frønes, I. (Red.) *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

- Hammaren, N. & Johansson, T. (2010). *Identitet: kort og godt*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Haugan, I. (2017). Derfor er Sameblod en viktig film. Hentet 27. april 2018 fra <https://forskning.no/2017/03/forste-film-pa-sorsamisk/produsert-og-finansiert-av/ntnu>
- Heie, A. (2017). 1917-2017: Fra samisk landsmøte til samisk jubileum. Hentet 26. juli 2018 fra <https://www.riksantikvaren.no/Aktuelt/Forvaltningsnytt/1917-2017-Fra-samisk-landsmoete-til-samisk-jubileum>
- Hovda, K. (2018, 26. mai). Kunsten å være samisk. *Klassekampen*. Hentet 13. juni 2018 fra <http://www.klassekampen.no/>
- Järvinen, M. (2005) Interview i en interaktionistisk begrepsramme. I Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. (Red.), *Kvalitativ metode i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kjeldstadli, K. (2018). Rasisme og minoriteter. Hentet 17. juli 2018 fra <https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/mennesker/1603-rasisme-og-minoriteter.html>
- Kristensen, G. K. & Ravn, N. M. (2015). The voices heard and the voices silenced: recruitment processes in qualitative interview studies. *Qualitative Research*, 15(6), 722-737. doi:10.1177/1468794114567496.
- Kvittingen, I. (2016). Forskeren som ville forstå samene. Hentet 20. april 2018 fra <https://forskning.no/kultur-etnisitet-historie-kulturhistorie-om-forskning/2016/06/forskeren-som-ville-forsta-samene>
- Larsson, C.-G. (2017). «Vakre er de ikke». Hentet 29. april 2018 fra https://www.nrk.no/sapmi/xl/_vakre-er-de-ikke_-1.13560415#authors--expand
- Lea, M. (2017, 15. mai). Ut mot bunadsmonopolet: - Jeg så at vadmelmullene lå i hylla. Det hadde bare vært å ta dem ned. *Dagbladet*. Hentet 07. mai 2018 fra <https://www.dagbladet.no/>
- Lian, S. H. (2016). Mathilde (17) ble slått fordi hun er same. Hentet 24. april 2018 fra <https://www.tv2.no/a/8723813/>
- Lile, H. K. (2011). *FNs barnekonvensjon artikkel 29 (1) om formålet med opplæring: En retts sosiologisk studie om hva barn lærer om det samiske folk*. Doktoravhandling. Universitet i Oslo.
- Lindi, M. (2017). Når er man samisk nok? Hentet 09. mai 2018 fra https://www.nrk.no/finnmark/xl/nar-er-man-samisk-nok_-1.13364696

Näsman, E. (2012). Varför särskilt om barn? I Backe-Hansen, E., & Frønes, I. (Red.) *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Rapp, O. M. (2012, 26. februar). Samer hisser seg opp over Texas-kofter. *Aftenposten*. Hentet 07. mai 2018 fra <https://www.aftenposten.no/>

Ravn, M. N., Kristensen, G. K., & Sørensen, S. Ø. (2016). Likestilt reproduksjon? I Ravn, M. N., Kristensen, G. K., & Sørensen, S. Ø. (Red.), *Reproduksjon, kjønn og likestilling i dagens Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.

Rubin, H. J. & Rubin, I. S. (2012). *Qualitative Interviewing – The Art of Hearing Data*. (3. utg.) California: Thousand Oaks.

Rugkåsa, M., Eide, K. & Ylvisaker, S. (2015). Kulturalisering og symbolsk mening i barnevernsarbeid. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(2), 2-15.

Sametinget. (2018). Historikk. Hentet 26.04.2018 fra <https://www.sametinget.no/Om-Sametinget/Bakgrunn/Historikk>

Sametinget. (2017). Innmelding i valgmannallet. Hentet 26.04.2018 fra <https://www.sametinget.no/Valg/Innmelding-i-valgmannallet>

Solheim, J. (1998). *Den åpne kroppen. Om kjønnssymbolikk i moderne kultur*. Oslo: Pax Forlag.

Solheim, J. (2008). Likhet og mangfold – ulike problemstillinger. Hentet 26.02.2018 fra <https://forskning.no/meninger/kronikk/2008/09/likhet-og-mangfold-ulike-problemstillinger>

Sørensen, A. S., Høystad, O. M., Bjurström, E., & Vike, H. (2008). *Nye kulturstudier*. Oslo: Spartacus Forlag.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. (4. utg.) Bergen: Fagbokforlaget.

Thomas, N. & O’Kane, C. (1998). The Ethics of Participatory Research with Children. *Children & Society*. (12), s. 336-348.

Utsi, J. A & Sara, K. A. (2012). Ulovlige kostymer. Hentet 30.07.2018 fra <https://www.nrk.no/sapmi/texas-koftene-er-ikke-lovlige-1.7996285>

Vik, H. H. (2017). Da samene ble Norges urfolk. Hentet 17.07.2018 fra <https://www.norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/mennesker/1924-da-samene-ble-norges-urfolk.html>